

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Plzeň 2012

David Šusta

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

Ženský fotbal a genderové vztahy ve společnosti

David Šusta

Vedoucí práce:

Mgr. Ema Hrešanová, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Děkuji mé vedoucí práce, slečně Mgr. Emě Hrešánové, Ph.D.,
za pomoc a rady při vypracování tohoto textu.

Mé díky také patří respondentkám, které se mnou ochotně
spolupracovaly.

OBSAH

1 ÚVOD.....	1
2 SOCIOLOGIE A SPORT	5
2.1 Sociologie sportu	5
2.1.1 Sociologické výzkumy v oblasti sportu	6
2.2 Teoretické přístupy ke sportu	8
2.2.1 Kritická feministická teorie	10
3 ZÁKLADNÍ KONCEPTY	14
3.1 Gender.....	14
3.1.1 Dělání genderu ve sportu	16
3.2 Homosexualita ve sportu	20
3.2.1 Homofobie	21
4 VÝZKUM.....	23
4.1 Metodologie	23
4.2 Zjištění	25
4.2.1 Pohled na ženský fotbal	25
4.2.2 Rozhodnutí začít hrát fotbal.....	28
4.2.3 Mužský x ženský fotbal.....	30
4.2.3.1 Fyzická zdatnost.....	30
4.2.3.2 Finanční a mediální podpora	33
4.2.3.3 Divácký zájem	36
4.2.3.4 Přístup k tréninkům.....	38
4.2.4 Reakce okolí	40
4.2.5 Ženská rozhodčí	42

4.2.6	Předsudky a stereotypy	45
4.2.6.1	Homosexualita	46
4.2.7	Identifikace.....	48
5	ZÁVĚR.....	51
7	RESUMÉ	60
8	PŘÍLOHY.....	61
8.1	Seznam otázek z polostrukturovaného rozhovoru pro hráčky fotbalu.....	61
8.2	Seznam otázek z polostrukturovaného rozhovoru pro ženskou rozhodčí.....	62

1 ÚVOD

Tato bakalářská práce se zabývá genderovými vztahy v české společnosti prostřednictvím pohledu na sportovní prostředí, zejména na fotbal. Snaží se ukázat, jakou pozici zastávají ženy ve fotbale a čím jsou tyto pozice ovlivňovány. V první řadě to jsou předsudky a stereotypy o postavení žen ve sportu, vliv sexuality či narušování genderového řádu ve společnosti. Toto téma se v sociologii příliš neobjevuje, často spíše v kontextu jiné země, kde je ženský fotbal populárnější než v Čechách.

Fotbal je považován za doménu mužů, v současné době ovšem dochází ke stále větší popularitě ženské verze, ke zvyšování počtu hráček a ke stále větší mediální pozornosti tohoto sportu. Jedná se tedy o velmi aktuální téma, a proto bude zajímavé pozorovat jaká nová zjištění a faktory týkající se genderových vztahů a uchopení genderově netypické profese se v této oblasti objeví.

Fotbal, ale i sport obecně, vždy prezentoval sílu a vytrvalost, čili znaky maskulinity a sloužil k upevnění maskulinní kultury. Ve starověkém Řecku nebylo ženám, pod trestem smrti, dovoleno účastnit se sportovních her vůbec. Ve starověkém Římě už mohly alespoň sportovní klání sledovat. Ve středověku již ženy z vyšších společenských kruhů mohly provozovat např. kuželky či lukostřelbu. Ke zlepšení přístupu žen ke sportu dochází od osmnáctého století. Od poloviny devatenáctého století dochází k rozvoji jednotlivých evropských tělocvičných systémů s důrazem na hodnotu zdraví. V roce 1922 pak byly v Paříži uspořádány I. Ženské světové hry. K dalšímu rozvoji a cestě k rovnosti na našem území přispělo v letech 1955–1985 pořádání spartakiád (Sekot 2006: 325–326).

Pro ženský sport byl klíčový rok 1972, kdy v USA byl do zákona přijat zákon o stejné finanční podpoře mužského a ženského sportu. Tato

událost se stala inspirací i pro jiné země po celém světě (Heywood, Dworkin 2003: Prologue XVII).

Můžeme si také ukázat, jak rozdílně se vyvíjela mužská a ženská forma fotbalu. Začátky mužského fotbalu jsou spojeny s Čínou, kdy první zprávy o míčových hrách, z kterých se fotbal postupně vyvinul, pocházejí právě odsud z doby asi 3000 let př. n. l. (Votík 2003: 1).

Ve středověku dochází k největšímu rozmachu fotbalu ve Francii, ale především v Anglii. Rok 1840 je uváděn jako datum vzniku původních pravidel. 26. října 1863 pak byla na popud jedenácti zástupci klubů a škol v Londýně založena, kvůli nejednoznačnosti pravidel, první fotbalová asociace „Football Association“. První mezinárodní utkání bylo sehráno v roce 1872 v Glasgow mezi Anglií a Skotskem. Rok předtím, tedy v roce 1871, vznikla nejstarší pohárová soutěž – Anglický pohár a v roce 1893 byl v Londýně založen první ženský fotbalový klub. Právem je proto Anglie nazývána kolébkou moderního fotbalu. (Vojtík 2003: 1)

Mezinárodní fotbalová federace (FIFA)¹ byla založena v Paříži v roce 1904. O čtyři roky později se fotbal oficiálně objevil na olympijských hrách v Londýně a v roce 1930 se uskutečnilo první Mistrovství světa v Uruguayi, které domácí celek vyhrál. Evropská unie fotbalových asociací (UEFA) byla založena v roce 1954 a první Mistrovství Evropy se poprvé hrálo v roce 1968 v Itálii, kde se vítězem opět stali domácí hráči. (Vojtík 2003: 1)

Koncem 19. století se začal fotbal hrát i v Čechách a na Moravě, většinou ve studentských kroužcích a cyklistických klubech. První oficiální fotbalové utkání mezi studenty se odehrálo 29. září 1887 v Roudnici nad Labem. Nejstarší fotbalové týmy pak jsou SK Slavie Praha a AC Sparta Praha. Původně byl fotbal doménou především městských

---

¹ FIFA je mezinárodní federace fotbalových asociací (Fédération Internationale de Football Association) a sdružuje 208 fotbalových asociací na světě.

obyvatel, ale díky vydání pravidel fotbalu v českém jazyce v roce 1897 začal pronikat i na venkov. 19. října 1901 vznikl v Praze Český svaz fotbalový (ČSF), v roce 1921 byla pak založena Československá asociace fotbalová (ČSAF), která byla v roce 1922 v Ženevě oficiálně přijata do FIFA. Do UEFA vstoupil československý fotbal v roce 1954 (Vojtík 2003: 2). V současné době je vrcholným fotbalovým orgánem v České republice Fotbalová asociace České republiky (FAČR).

První zmínky o fotbalistkách přicházejí ze starověku, ale hlavně ze středověku, kde se ženy, kopající do kulatých předmětů, snažily vyrovnat svým manželům. Největší překážkou pro ženy byla surovost a násilí, které provázely fotbal od jeho vzniku, a na které ženy nebyly od přírody přizpůsobeny. To se však změnilo roku 1863, kdy Anglický fotbalový svaz vytvořil standardizovaný soubor pravidel, který zakazuje násilí na hřišti, což usnadnilo vstup ženám do fotbalu. Díky tomuto rozhodnutí se ženský fotbal stával stále více a více populární a začalo ho vykonávat stále větší množství žen. V roce 1921 však byl kvůli protestům mužů opět zrušen. Tento zákaz trval až do roku 1971. První Mistrovství Evropy ve fotbale žen se pak konalo roku 1982, Mistrovství světa o 9 let později (soccer-fans-info.com). Obrovský divácký úspěch zaznamenalo letošní Mistrovství světa v Německu, které vyhrály Japonky. První zápas německých reprezentantek sledovalo sedmdesát tisíc lidí na stadionu a dalších osmnáct milionů u televizních obrazovek. Jen pro srovnání, vítězství německého jezdce F1 Sebastiana Vettela sledovalo o den dříve "jen" devět milionů diváku. V současné době patří mezi nejlepší ženské týmy světa hlavně Švédsko, USA a Brazílie.

Fotbal je dnes jedním z nejpulárnějších sportů po celém světě. Hrají ho miliony lidí od Ameriky až po Japonsko. Řeč je zde ovšem především o mužském fotbale. Ženský fotbal pomalu nabývá na popularitě a na síle, ovšem nikde, s výjimkou USA, se nestal populárnější, než jeho mužská verze. Názor na ženský sport se liší stát od státu. Někde se pomalu dere na výsluní, ovšem někde ho (např.

v České republice) čeká ještě dlouhá cesta za zatraktivněním a dosažením diváckého zájmu.

Ve své bakalářské práci se proto právě tématem ženského fotbalu v České republice zabývám a kladu si tři hlavní výzkumné otázky: Proč si hráčka ze škály sportů vybrala právě tento genderově netypický sport. Jaké jsou rozdíly mezi ženským a mužským fotbalem a s jakými reakcemi, a s tím spojenými předsudky a stereotypy, se hráčky během hraní setkávají.

Jako hlavní metodologii své práci jsem si zvolil etnografii, neboť mi umožní hluboký náhled do problematiky. Jako sběr dat jsem použil hloubkové polostrukturované rozhovory, zúčastněné pozorování, a pro lepší pochopení tématu, analýzu dokumentů.

Rozhovory byly prováděny s pěti hráčkami fotbalu z celé České republiky a s jednou rozhodčí, která píská házenou. Pomocí její výpovědi se pokusím objasnit, jak diváci a samotní hráči přistupují k tomu, když na hřišti vládne žena a je tak porušen stávající genderový řád.

Pro zjištění výzkumných otázek se v první části nejprve zaměřím a vysvětlím disciplínu sociologie sportu a podrobněji si představíme a rozebereme kritickou feministickou teorii, jež slouží jako východisko pro moji práci. V následných kapitolách si pak představíme dva základní koncepty mojí práce - gender a homosexualitu a s nimi spojené dělení genderu ve sportu a homofobii. Poté se již zaměříme na samotný výzkum, který má přibližnou podobu polostrukturovaných rozhovorů.

2 SOCIOLOGIE A SPORT

V této kapitole se podrobněji seznámíme se subdisciplínou – sociologie sportu, která nám pomůže pochopit pohled na sport ve společnosti. Představíme si sociologické výzkumy v oblasti sportu a obeznámíme se také s různými teoretickými přístupy, z kterých sociologie sportu vychází. V druhé části se poté podrobněji zaměříme na kritickou feministickou teorii, která, jak už bylo více uvedeno, složí jako východisko pro moji bakalářskou práci.

2.1 Sociologie sportu

Sport, fenomén, který tvoří nedílnou součást našich životů, je jedním ze společných prvků života lidí na celém světě (Craig, Beedie 2008: 9). Označuje nejen herní situaci a pohybovou aktivitu, nýbrž je i významným sociálním jevem. Svým vlivem ovlivňuje rovinu sociální, ekonomickou i kulturní. Je synonymem fyzické krásy, zdraví a radosti z pohybu. Má rekreační, výchovnou a emancipační funkci. Na druhou stranu ovšem musí odrážet i řadu klasických, ale i nově se objevujících problémů, jako je korupce, násilí na stadionech, rasismus, ale i drogová scéna, či konzumní způsob života (Čechák, Linhart 1986; Hodaň 2000). Sport také v dnešní době přispívá k procesům emancipace zejména rozvojových zemí, nabízí možnosti posílení národní sebeidentifikace a posiluje respekt ke státním symbolům (Sekot 2006: 7-9). Zvyšuje náš pocit sounáležitosti a poskytuje prostředek pro interkulturní porozumění v celosvětovém měřítku (Laker 2002: 13). Sport dnes také patří k nejdůležitějším bodům globálního propojení mezi národy a jejich vládami, mezinárodními sportovními organizacemi a mezi miliardami lidí z celého světa, kteří rádi hrají, nebo sledují sport (Craig, Beedie 2008: 4).

Sport také reprezentuje sociální, kulturní a historické aspekty dané země (Čechák, Linhart 1986: 11). Reprodukuje sociální reality a vysílá ty aspekty, které se vztahují k významům o politickém, sociálním

a ekonomickém uspořádání společnosti; o rase, třídě, pohlaví a vztazích týkajících se těla a fyzické aktivity (Laker 2002: 129).

Další pohled na sport je spjat s funkční podobností sportu s náboženstvím. Obsah pojmu sport se vztahuje přímo k pojmu náboženství, pokud dochází ke schopnosti vyvolávat extatické nadšení a vykonávat společenské znaky a obřadnosti v podobě vyvěšování vlajek. Řeč je zde především o Olympijských hrách. Jako hlavní argument se zde uvádí to, že hry nejsou čistě sportovní záležitostí, ale rovněž i událostí náboženskou a politickou. Díky touze po svobodě, respektu k rituálům, nadšením pro symboliku významů a touze po dokonalosti je sport náboženské povahy. Další podobnosti mohou být viděny v naprostém obětování se a asketismu při dosahování cílů, v respektu před mystériem vlastního těla, v úctě k časoprostorové jedinečnosti soutěžních událostí či v přátelství (Sekot 2006: 19–20; Hodaň 2000; Laker 2002).²

2.1.1 Sociologické výzkumy v oblasti sportu

V této části se podíváme hlouběji do sociologie sportu a seznámíme se s otázkami a problémy, s kterými se sociologové zabírali.

Sociologie sportu je téma, které se objevuje takřka ve všech moderních státech. Nejvýznamnějším představitelem je americká sociologie. Právě zde došlo již v první třetině minulého století k silné diferenciaci a profesionalizaci sportu. V důsledku toho se američtí sociologové začali zabývat závažnými společenskými otázkami týkající se jeho podstaty, smyslu a poslání. Tyto teorie a poznatky se poté staly

---

² Sociologií sportu se také zabývali přední sociologové jako např. Pierre Bourdieu (2000) či Loïc Wacquant (2004), ovšem pro mé nastínění problému nejsou klíčoví.

základním vodítkem o fungování sportu v moderní postindustriální společnosti (Sekot 2006: 32).

Problémům sportu se také věnuje britská sociologie, kterou reprezentují např. E. Cashmore, N. Elias či E. Dunning. Hlavní důraz těchto badatelů je kladen na analýzu fungování sportu v jednotlivých oblastech společnosti. Jako další ukázkou můžeme uvést polskou sociologii, která se zabývá několika problémy. Například zkoumání vztahů sportu a tělesné kultury ve dvacátém století (Z. Krawczyk, M. Ponczek), problémy vztahů sportu a vzdělání (L. Jaczynowski, S. Bryl, J. Femiak), či fungování násilí na půdě sportování mládeže (S. Wanat). Německá sociologie se v první řadě zabývala teoretickým a praktickým fungováním sportu v Evropě (D. Jütting, N. Kotowski), postavením žen ve sportu (I. Hartmann-Tews) a odlišnostmi v evropském kontextu v kulturním prostředí sportu (J. Mrazek). Jako poslední z tohoto výčtu můžeme představit rakouskou sociologii sportu a jednoho z jejích představitelů L. Prokopa, jenž se zabýval problematikou možností hendikepovaných občanů (Sekot 2006: 32).

Aktuální problémy, které sociologie v posledních letech řeší, je postavení žen v médiích, otázky rasových problémů, analýza vstupu žen do „neženských sportů“, jako je lední hokej apod., či otázka fyzických a psychických předpokladů ženských sportovkyň a problematika předsudků o lesbických sportovkyních (Coakley 2004: 52–53).

Pro ještě lepší ilustraci sociologie sportu si zde můžeme uvést konkrétní výzkum, který již úzce souvisí s naším tématem. Jedná se o výzkum, zabývající se překážkami, s nimiž se ženy ve městech musí setkávat, pokud chtějí vykonávat nějaký sport. Z výpovědí respondentek bylo zjištěno, že největší problém vidí v nedostatečném osvětlení ulic, špatné veřejné dopravě, nedostatku péče o děti a v rasových a náboženských faktorech (Choi 2000, 4).

2.2 Teoretické přístupy ke sportu

Tento, ale i všechny ostatní sociologické výzkumy nám ukazují, že se ke sportu, ze sociologického hlediska, může přistupovat z několika teoretických přístupů. V této kapitole si tyto přístupy představíme. Jako vodítko nám poslouží rozdělení podle Jaye Coakleye (2004). V mnoha oblastech se od sebe tyto teorie odlišují, ovšem v některých bodech se názorově překrývají. V závěru si poté představíme podrobněji tu teorii, z které vychází moje bakalářská práce – kritickou feministickou teorii.

Funkcionalistická teorie (T. Parsons, R. K. Merton) pohlíží na sport, jako na integrační faktor posilující zdraví národa a sloužící k udržení stability a rozvoji organizací, komunit a společností (Coakley 2004: 38).

Funkcionalistická teorie umožňuje pochopit:

- podporu, rozvoj a růst organizovaného sportu;
- roli, jež hraje sport v procesu socializace;
- možnosti zvýšení sportovní účasti;
- zvyšující se množství kontroly sportovců;
- význam povinné tělesné výchovy a vzdělávání učitelů a trenérů (Craig, Beedie 2008: 46).

Jedním z hlavních kritiků této teorie byl J-M. Brohm, který tvrdil, že rekreační sporty podporují ekonomické vykořisťování, patriarchát, hegemonii a elitářství (Laker 2002: 9-10). Svými výroky do značné míry sympatizoval s další teorií, s kterou se seznámíme, s teorií konfliktů.

Teorie konfliktů (C. W. Mills, L. Coser) vychází z předpokladu, že společnost a její sociální struktury jsou utvářeny okolo peněz a ekonomické moci. Sport je tak podle této teorie velký byznys,

kde bohatství a profit ze sportu hraje důležitější roli, než zájmy sportovců a samotný sport (Coakley 2004: 41).

Teorie konfliktů nám pomáhá pochopit význam třídní nerovnosti. Je klíčem k tomu, jak tato nerovnost může být snížena nebo dokonce odstraněna prostřednictvím sportu (Craig, Beedie 2008: 47).

Další z teorií je *interakcionalistická teorie* (G. H. Mead, Ch. H. Cooley). Interakcionalisté se v oblasti sportu zaměřují především na to, jak běžné chování odráží odlišné hodnoty, normy a nároky světa sportu. Jak se sportovní zkušenost odráží ve zhodnocení života obecně. Snaží se odhalit a zjistit, co se děje v myslích sportovců, trenérů, diváků a ostatních lidí, kteří jsou ve vztahu se sportem (Coakley 2004: 43–44). Ve sportu také můžeme uplatnit koncept E. Goffmana a jeho *dramaturgického přístupu*, kdy na sport můžeme nahlížet jako na divadelní jeviště, kde všichni aktéři uplatňují takové chování, které od nich sportovní veřejnost očekává (bojovnost, vlastenectví, respekt k zásadám fair play), a na druhou stranu se jiné vlastnosti snaží zakrýt (stres, závislost na podpůrných látkách, ale třeba i nepřátelský postoj k soupeřům) (Sekot 2006: 31–40).

Figurativní teorie pohlíží na sport z pohledu historických a globálních procesů. Základ tvoří sítě lidí a jejich historické procesy, jimiž prošli, např. globální migrace. Tato teorie se dále zabývá vlivem ekonomiky, politiky, průmyslu, médií a dalších sociálních fenoménů spojených se sportem (Coakley 2004: 53–54).

Předposlední teorií, kterou si zde představíme, je *kritická teorie*. Ta je nejrozšířenější současnou teorií, která zkoumá vztah sportu a společnosti. Sport může buďto podporovat dominantní ideologie ve společnosti, nebo je může naopak podkopávat. Tento případ můžeme vidět především v totalitních státech. Pokud chceme pochopit fungování sportu v dané společnosti, musíme pochopit a poznat kulturní kontext, ve kterém se sport pohybuje. Hlavní téma a předměty zájmu kritické

teorie jsou např. zkoumání smyslu jednotlivých forem sportu, vztah k masovým mediím, problematika fair play ve vrcholném sportu atd (Coakley 2004: 45-48; Čechák, Linhart 1986).

2.2.1 Kritická feministická teorie

Poslední teorii, na kterou se podrobněji zaměříme, a která slouží jako východisko pro moji práci, je kritická feministická teorie. Tato teorie je zvláště užitečná pro pochopení sportu, protože pohlaví představuje důležitý faktor, který v dnešní době ve velké míře ovlivňuje sportovní strukturu (Craig, Beedie 2008: 50). Je založena na tezi, že sociální uspořádání primárně vychází z mocenských zájmů mužů. Sociální život je proto z pohledu pohlaví principiálně nespravedlivý. V kontextu sportu je aktuální především otázka, zdali a do jaké míry je tento princip uplatňován i ve sportu. Převládá zde názor, že organizace sportu je odvozena od mužské dominance ve společnosti. Ve sportu jsou pak oslavovány ty atributy a schopnosti, které souvisí s dominantní formou maskulinity ve společnosti. Kritická feministická teorie se proto snaží o to, aby sport byl místem, kde budou vyrovnávány vztahy mezi pohlavími a klade důraz na vzájemné partnerské pochopení, spolupráci a zdůraznění solidarity na úkor účelové soutěživé dominance (Coakley 2004: 52). Podle Sekota (2006: 42) je sport i místem, kde není tolerována homosexuální orientace.

S lepším postavením na poli sportu nesouhlasil již zakladatel moderních olympijských her Pierre de Coubertin, který v roce 1898 tvrdil, že ženy jsou nevhodné pro sport, protože zapojením se do namáhavé činnosti ničí svůj šarm a přispívají k pádu a degradaci sportu. Olympijské hry se podle něj snaží dosáhnout slavností mužského sportu, kde ženský potlesk bude pouze odměnou mužským výkonům (Atkinson 2006: 492).

K současným problémům ženského sportu již nepatří boj za vyšší účast na olympijských hrách, ale boj za vyšší účast na poli mocenském

o podílu moci při rozhodování o různých úrovních výkonnostního sportu (Sekot 2006: 333; Craig, Beedie 2008). Jak zde ukazuje Sekot (2006: 333), Mezinárodní olympijský výbor totiž stále zůstává elitářskou záležitostí mužů, většinu rozhodnutí ohledně ženských sportů proto vykonávají právě oni. Z celkového počtu 127 členů zastupují ženy pouze 12 míst. Malé zastoupení žen ovšem můžeme najít také na trenérských či rozhodcovských pozicích.

Mezi nejvýznamnější autorky zabývající se kritikou postavení žen na poli sportu je britská socioložka J. Hargreaves (2000), která ve své monografii spojuje historické hledisko i sociologickou perspektivu. Autorka zastává názor o institucionalizované diskriminaci žen na půdě sportu, tuto svoji tezi podkládá řadou empirických dat, jež dokreslují nízké zastoupení žen-sportovkyň, trenérek a organizačních činovnic na posledních několika olympiádách. Autorka také ukazuje na nízkou prezentaci žen v masových médiích (Hargreaves 2000 in Sekot 2006: 43). Tento fakt není vidět pouze na olympiádách, můžeme ho vidět konkrétně i v oblasti fotbalu, kde ženy zastávají jen menšinu z celkového počtu delegátů a představitelů organizace FIFA (Vlasáková 2001). Ženský fotbal je pak opomíjen a jako hlavní argument se používá to, že o ženský fotbal není takový zájem a jeho finanční podpora by neměla jít na úkor toho mužského (William 2007: 179).

Další problém týkající se ženské emancipace ve všech úrovních sportu je budování „spirály důvěryhodnosti“, která přispívá ke zvýšení šancí na přijetí do rozhodovacích pozic ve sportu. V cestě k těmto cílům stojí stereotypy, jako jsou obchodní vztahy, politická dominance mužů a odborářský lobbing. Ke kulturním překážkám patří nízké zdravé sebevědomí žen, rodinné a pracovní závazky, nedostatečně prováděný nábor žen do vedoucích pozic či dokonce ústavní omezení. S těmito problémy bojuje několik organizací. Jednou z nich je organizace s názvem *Ženy a sport* (EWS), která se od svého založení roku 1991, snaží o vytváření široké iniciativy v oblasti podpory sportu žen. Apeluje

na rozšíření možností žen zapojit se do činností ve všech oblastech sportu (Sekot 2006: 348–349).

Trnem v oku všech zastánců kritické feministické teorie je koncept „hvězdy“, který souvisí s individuem, jenž stojí mimo ostatní a svými výkony je převyšuje. Kritik tohoto konceptu DeMott tvrdí, že hvězda je zástupce pouze mužských sportovců. Hvězda je protikladem stejnosti a ženské sportovkyně, neboť jednou ze základních charakteristik ženského sportu, jež se ustálila v jeho začátcích, je týmový duch, týmová hra, kolektivismus. Mužská charakteristika je naopak individualismus (DeMott 2000 in Heywood, Dworkin 2003: 116).

Sport je také zdrojem ohromného finančního potenciálu. Této skutečnosti využívá i mnoho firem specializujících se na sportovní potřeby. Jednou z nejznámějších je americká společnost Nike. Společnost začala vytvářet kampaně na prosazování práv žen uvnitř i vně sportu (Heywood, Dworkin 2003: 1). Firma Nike před pár lety na konferenci o sportovní sociologii přišla s myšlenkou firemního feminismu tj. zlepšení podmínek a možností v oblasti výroby ženského sportovního zboží. V televizních reklamách hájí práva dívek a ukazují přínos účasti ve sportu. Tato kampaň sklídila obrovský úspěch a stala se celosvětově úspěšnou. Slogan kampaně: „Just do it“, se odklonil od tradičního maskulinního tónu, ale vyjadřoval ženský cit. Hlavní hesla kampaně pak byla: „Necháš-li mě hrát, sníží se mi o 60% pravděpodobnost onemocnění rakovinou prsu. Když budu sportovat, budu trpět méně depresemi. Když mě necháš hrát, bude méně pravděpodobné, že otěhotním předtím, než chci“ (Messner 2002: 83–85).

Tato kampaň má pak za následek to, že firma Nike vlastně prodává feminismus zpět k dívkám a ženám v podobě sportovního oblečení. Paradoxně, i když je hodnota akcií firmy Nike odhadována na 18,6 miliard amerických dolarů, právě toto sportovní oblečení a boty, skrze něž se ženy prezentují a uplatňují podle kampaně, se vyrábí většinou v Indonésii. Osmdesát procent asijských pracovníků pak tvoří

ženy ve věku 17 a 22 let, někdy dokonce i mladší, které pracují deset hodin denně. Za svou práci dostanou něco kolem 1 dolaru za den. Zde můžeme vidět, že firma Nike tedy sice bojuje za práva žen, ovšem spíše v západních státech na úkor práv žen ve státech 3. světa (Messner 2002: 83–85). Přesně na tentýž problém ukazuje ve svém díle *Bez Loga* i Naomi Keinová (2005: 204-207). Na příkladech firem Levi Strauss, Nike, Champion či Adidas poukazuje na pracoviště, která mají tyto firmy na Filipínách, Taiwanu, v Japonsku nebo v Indonésii, kde v dílnách tvořící města pracují tisíce lidí za minimální mzdu v porovnání s tím, za kolik se zboží, jimi vyrobené, prodá ve světě. Na již zmíněných Filipínách je například zaměstnáno 459 000 lidí a jejich počet neustále roste.

3 ZÁKLADNÍ KONCEPTY

Nyní bych se rád zaměřil na důležité koncepty mé bakalářské práce. Prvním z nich je gender. Nejprve vymezím pojetí, které představím v této práci. Poukáži na to, jak funguje ve společnosti a jak je utvářen a konstruován. V další kapitole se zaměřím na to, jak je s ním zacházeno ve sportu, a jak lidé dělají gender ve sportu. Druhý můj koncept je homosexualita a problém homofobie, jenž s konceptem gender souvisí, a opět se pokusím o jejich promítnutí do sportu.

3.1 Gender

Hartmann-Tews a Pfister (2005: 7) přistupují ke genderu, jako ke komplexu zahrnující genetické pohlaví, sexuální orientaci, genderové role či tzv. pohlavní displej, tj. jak se lidé vizuálně prezentují navenek. Je založen na těle, jako sociálním konstrukt, ale především je určen kulturou a přeměňován v celoživotním procesu změn. Můžeme proto říci, že gender je v první řadě především systém znalostí, instituce, která organizuje každodenní život jednotlivců. Sociální odpovědnosti a povinnosti jednotlivců ve společnosti jsou pak přiděleny na základě hlavních kategorií, jako je věk, třída a etnický původ. Messner (2002: 8) pak dále dodává, že gender není nikdy jednoduchý a dobrovolný akt. Je dán konkrétním historickým, společenským a politickým uspořádáním, které připouští chování, jež je za určitých podmínek možné, a další omezené.

Hlavní zásluhu na utváření genderu ve společnosti mají především náboženství, věda, práva, školy a také média. Tyto složky kultury vyrábějí tzv. genderové scénáře, které určují co je žádoucí a co naopak ne. To platí pro všechny společnosti po celém světě, ovšem obsah těchto scénářů se kulturu od kultury mění (Hartmann-Tews, Pfister 2005: 7).

Rozdíly mezi muži a ženami se učí již malé děti z pohádek. Tradiční pohádky ilustrují mladé a krásné dívky, které čekají, až je zachrání pohledný mladý muž. Šípková Růženka například spí (pasivita), zatímco princ se prosekává trním (aktivita). K rozvíjení genderu v tomto ohledu také přispívá podpora rodičů hrát si s hračkami, které jsou vhodné pro dané pohlaví, kdy dívkám je umožněno starat se o panenky, kdežto chlapcům je umožněno být aktivní skrz hraní si s auty (Choi 2000: 5–6).

Pokud se podíváme na to, jak nahlíží společnost na pozice žen a mužů ve společnosti, tak můžeme konstatovat, že sociální konstrukce genderu legitimizuje nerovné zacházení se ženami (Hartmann-Tews, Pfister, 2005: 8). *„Je to jeho tělo, jeho sexualita, minimální odpovědnost v plození, a konvenční ovládání emocí, které prostupují prací a organizační procesů. Ženská těla – ženská sexualita, jejich schopnost plodit a jejich těhotenství, kojení a péče o dítě, menstruace – jsou podezřelá, stigmatizovaná, což slouží jako důvody pro kontrolu a vyloučení“* (Hartmann-Tews, Pfister 2005: 8). Gender není něco, s čím jsme se narodili. Je to něco, co vyrábíme, co děláme v interakci s jinými lidmi ve společnosti.

Jak už jsem dříve zmínil, gender je výkon, představení, které se utváří podle určitého skriptu závislého na kultuře. Jedním z typických ukazatelů genderu je oblečení, neboť rozdíly mezi pohlavím jsou v této kategorii jasně viditelné. Tyto genderové symboly jsou zakotvené v kultuře. Existují totiž společnosti, kde kalhoty nosí pouze muži, zatímco v jiných kulturách kalhoty nosí výhradně pouze ženy (Hartmann-Tews, Pfister 2005: 8).

Společenské praxe vzdělávání, rituály osob stejného pohlaví a reprezentace médií, to vše přispívá k rekonstrukci mužství a na jeho výrobě ve společnosti. Toto mužství ale nelze chápat bez jeho vztahu k ženství (Aitchison 2007: 8–9).

3.1.1 Dělení genderu ve sportu

„Sport je používán jako genderové bitevní pole, kde se muži a ženy snaží narušit kulturní stereotypy, role očekávání a přidělené šance podle jejich pohlaví“ (Atkinson 2006: 482). Když se podíváme na tyto stereotypní předpoklady, zjistíme, že chlapci mají být aktivnější než dívky. To vede k přesvědčení, že sportovní aktivity jsou vhodnější pro chlapce než pro dívky. Sport je tedy chápán jako oblast, kde jsou produkovány viditelné znaky mužství (Craig, Beedie 2008; Scambler 2005; Bourdieu 2000: 48). Následná socializace do sportu pak ovlivňuje naši většinovou společnost. Sociologické výzkumy v této souvislosti ukázaly, že sport a sportovní hry slouží mladým chlapcům k porovnávání jejich sociálního postavení ke svým vrstevníkům (Leker 2002: 137).

V dnešní době se neustále spekuluje o mužské dominanci ve sportu, o maskulinitě, kdy ženy tradičně zůstávají v podřadném postavení vůči mužům. Tento jev je zakotven i v kulturních idejích, kdy například při dobrém hodu míčkem můžeme dostat označení: „hází jako chlap“, v opačném případě: „hází jako ženská“ (Young 2005).

Tento pohled na slabé ženy ovšem není globální. Genderové „sportovní kultury“, které jsou specifické pro každý sport, pro každou zemi, ale i pro každé časové období zvláště jsou vytvořeny nejen tradicemi a obrazem sportu, ale i účastníky. Dělení genderu ve sportu se učíme, samozřejmě v průběhu socializace, prostřednictvím sociální praxe. V tomto ohledu jsou důležitým faktorem rodiče, škola, vrstevníci a také média. Jasným důkazem toho, jak škola ovlivňuje přístup dětí ke sportu, je rozdělení žáků podle pohlaví při tělesné výchově. Druhy sportu jsou definovány jako „mužské“ a „ženské“ a hodnoceny podle toho. Jak už však víme, definice toho, co je „mužské“ a co je „ženské“ se liší napříč kulturami, a ve sportu tomu není jinak. Jako jasný příklad se můžeme podívat na fotbal, který je v drtivé většině brán jako typický mužský sport, ovšem v USA je považován za ženský. Tato výjimka nesouvisí jen

se samotným sportem. Ve většině zemí je na ženy pohlíženo jako na slabé a křehké bytosti, ovšem v moderní Číně jsou ženy brány jako silné, trvale a těžce pracující (Hartmann-Tews, Pfister 2005: 9–10). Není proto překvapením, že čínské ženy patří k nejlepším vzpěračkám ve světě. Můžeme tedy říci, že ženský sport není kulturně a hodnotově homogenní oblastí (Sekot 2006: 348).

Sport je obecně definován na základě vestavěných, heteronormativních, genderových vztahů, které upřednostňují mužské tělo a představy o mužnosti. Tyto vztahy upřednostňují mužské tělo a maskulinitu do centra, zatímco ostatní skupiny včetně žen vytlačují na okraj. Pokud ženy vykonávají typicky „mužský“ sport jako je rugby, fotbal, hokej a vynikají v těchto sportech, jsou konstruovány jako muži. Sport se snaží potlačit pohlaví a daným ženám jsou přiděleny „mužské“ vlastnosti (Heywood, Dworkin 2003: 9). Díky tomu pak vznikají předsudky a stereotypy o mužatkách či lesbách. Vedle toho existují i další předsudky a stereotypy, které kladou ženám vykonávající sport do cesty překážky:

- Účastí ve sportu se žena stává unfeminní.
- Účast v elitním sportu poškozuje ženám reprodukční orgány a snižuje schopnost plodit děti.
- Ženy nemusí dostat lekci života na poli sportu, muži však ano.
- Ženy nikdy nebudou přijaty jako skuteční sportovci, neboť nejsou tak silné a rychlé jako jejich mužští protějšci.
- Ženský sport nebude nikdy tak populární jako ten mužský, protože nepřitahuje tolik diváků, čímž není ženský sport tak finančně ziskový.
- Ženy nemají takový zájem o sport jako muži, proto by neměly mít zbytečně tolik příležitostí na jeho vykonávání (Fan Hong, Mangan 2004: 8).

Kromě těchto mýtů ženský sport ovlivňují také předsudky, institucionální diskriminace a také kulturní aspekty. Jasným důkazem toho je téma islámská žena versus islám. Tento jev se stává naléhavým tématem sociologie sportu. Hlavní problém tkví v koránu, který zakazuje veřejné odhalování žen na veřejnosti. Jako příklad můžeme použít příběh alžírské atletky Hassiby Boulmerkaové, která na světovém atletickém šampionátu v běhu na 1500 metrů v roce 1991 vyhrála zlatou medaili. Krajně reakční fundamentalistické hnutí „Islámská fronta spásy“ poté obvinilo tuto atletku z porušení islámských zásad. Boulmerkaová i přes hrozby smrti ze strany tohoto hnutí pokračovala v exilu dále ve sportu a díky němu dosáhla vysokého sociálního postavení, nezávislosti a stala se vzorem pro ostatní islámské ženy jako příklad nového vzdoru. Tento jev zákazu odhalování ženského těla na veřejnosti je do značné míry i výrazem radikálního odporu k západní kultuře, jež ohrožuje tradiční mužskou dominanci (Sekot 2006: 323, 334).³

Na sport je nahlíženo jako na silný a trvalý symbol hegemonické maskulinity, neboť ztělesňuje přirozenou nadřazenost mužů nad ženami. Tato převaha přesahuje do dalších kulturních oblastí, jako je politika, obchodní management či proud médií. Navíc ženy, které jsou sexuálně, ekonomicky a sociálně nezávislé na mužích jsou považovány za hrozbu pro stávající genderový řád (Aitchison 2007: 141).

Podle Varby Burstyna, který hovoří o kultuře USA, je tato kultura kulturou mužů, ve které dochází ke špinění té „ženské“. Do ústraní se dostává jemnost, vnímavost, spolupráce a soucit, a naopak jsou oslavována silná a svalnatá těla. Nedochozí proto k vytvoření genderové neutrality, ale naopak k triumfu hypermaskulinity. Sport podle něj posléze

---

³ Problém, vztahu ženského fotbalu a náboženství, je také ukázán v americkém filmu „Blafuj jako Beckham“. Zde se britsko-indická dívka potýká právě s kulturními aspekty a mužskými předsudky.

působí jako anti-demokratická politická nádrž s elitářskými hodnotami (Heywood, Dworkin 2003: 57–58).

Ženský sport je podle předchozích výpovědí často odstrkován a považován za něco méněcenného. Ve světě však existuje několik nadací a organizací, bojující za práva žen ve sportu. Jednou z nich je Women's Sports Foundation, která argumentuje výhodami, jež sportování ženám přináší:

- pozitivnější vnímání těla,
- větší sebevědomí,
- snížení příznaků stresu a deprese,
- naučení se riskovat a být agresivnější,
- lepší strategické myšlení a stanovení cílů, které je potřebné pro úspěch na pracovišti,
- rozvoj vůdčích schopností,
- rozvoj schopnosti práce v týmu,
- prevence osteoporózy a rakoviny prsu,
- nižší hladina krevního cukru a krevního tlaku,
- větší důvěra v jejich fyzické a sociální já (Heywood, Dworkin 2003: 5).

Další je například feministická organizace CAAWA založená v roce 1981, která má za cíl podporovat, rozvíjet a obhajovat feministický pohled na ženy a sport (Lenskyj 2003: 62).

Problém při vykonávání svého genderu ve sportu nastává také ve chvíli, když někteří sportovci zatajují své pravé pohlaví. Již několikrát

v historii sportu bylo zaznamenáno, že především muži předstírali, že jsou ženy kvůli snadnějšímu získání slávy a úspěchu na poli sportu. Aby se předešlo těmto událostem, začaly se vykonávat testy na odhalení pohlaví. Tyto testy ovšem nejsou stoprocentně průkazné. To můžeme vidět při nedávném úspěchu africké atletky Caster Semenyaové, u které i přes zdoluhavé výzkumy nedokázali zatím vědci s jistotou určit hormonální pohlaví. Tento problém se vyskytuje také u transsexuálů, tedy lidí, kteří podstoupili operaci a hormonální léčbu přechodu na opačné pohlaví. Sport je organizován na bázi pevné struktury binárních pohlaví a tito transsexuálové se stali sporným bodem (Atkinson 2006: 278).

Tyto testy na zjišťování pohlaví byly zavedeny v důsledku zvyšování účasti žen na Olympiádách v letech 1960 až 1970 a od té doby jim podstupují v drtivé většině ženy, neboť existuje přesvědčení, že vynikající sportovní zdatnost je přirozenou doménou mužů, ženy, které tento výkon předvedou, nemohou být opravdové ženy nebo, že se jedná o muže v přestrojení (Choi 2000).

3.2 Homosexualita ve sportu

Hlavní problém v tomto kontextu tkví v tom, že dominantní kulturní ideologie ve společnosti jsou založeny na heterosexuality a slouží jako výkonný a mobilní mechanismus, pomocí něhož dochází k silnému kulturnímu podrobení osob, které nejsou heterosexuální. Homosexualita dokonce slouží jako překážka ve snaze o osobní růst, kreativitu a kamarádství, nezbytné pro poskytování příležitostí právě ve sportu (Aitchison 2007: 99).

V návaznosti na to můžeme tento jev označit jako heterosexismus, o kterém Lenskyj (2003: 4) tvrdí, že zůstává dominantním pohledem patriarchální kultury. Heterosexualita je podle něj zakořeněna v sociálních institucích, jako je nukleární rodina a je prezentována skrze kulturní normy, jako jsou tisková média, televize, ale také skrze prostituci či pornografii.

Když se zaměříme pouze na ženský sport, tak můžeme říci, že ve společnosti existují předsudky a stereotypy, které ho většinou vidí jako protkaný homosexuálními vztahy. Tyto názory vycházejí především z přijetí či odmítnutí účasti žen na tradičních mužských činnostech, jako je posilování, fotbal, ragby, hokej aj. Společným znakem těchto sportů je totiž fakt, že obsahují velké množství fyzického kontaktu a je v něm prezentováno silné a svalnaté tělo. Ženy vykonávající tyto sporty a jejich tělesné výkony poté nezapadají do západní představy o feminitě, kdy je žena považována za pasivní a slabou, ve smyslu výkonnosti svého těla. Jak jsem dříve zmínil, sport je totiž oblast, kde jsou představy o ideálu mužnosti konstruovány a podporovány. Díky všem těmto argumentům pak na půdě sportu platí předsudek: svalnaté ženy = lesby. Můžeme však také říci, že ženy vykonávající sport jsou považovány za lesby také proto, že např. při fotbale tráví s ostatními ženami mnoho času. V tomto případě není tak podstatné to, že vykonávají „mužský“ sport. Tato reflexe je také viděna v případě ženských vězení. Vysvětlení zde není závislé na potřebách dělat určitý sport. (Aitchison 2007: 107–110).

Problémem předsudků a stereotypů týkajících se zařazení sportovkyň do skupin leseb se zabýval i Bourdieu (2000). Ukazuje na to, že ženina subjektivní i objektivní zkušenost se může změnit při provozování nějakého sportu. V takovém případě přestává tělo existovat pouze jako věc, na kterou druzí hledí, ale stává se z něj tělo pro sebe samé, tělo aktivní a jednající. Tento obraz těla však připadá mužům naopak „neženský“ a žena je případně označena za lesbu.

3.2.1 Homofobie

„Strach z pocitů lásky pro členy stejného pohlaví, a nenávisť těchto pocitů u jiných“ (Lenskyj 2003: 3).

V návaznosti na sexuální orientaci sportovců musíme konstatovat, že jak ve společnosti, tak ve sportu se můžeme setkat s něčím, co se nazývá *homofobie*, tj. odpor či strach z někoho, kdo je gay, lesba nebo bisexuál. Ve své krajní verzi se může zvrhnout, až k pronásledování, fyzickým a verbálním útokům nebo sociálnímu vyloučení (Aitchison 2007: 123–125).

Vzhledem k tomu, že ženy, jako pohlavní skupina jsou dnes společným cílem mužského sexuálního násilí, ať už verbálního obtěžování či znásilnění, jsou lesby v tomto ohledu dvojnásobně ohroženy. Rasistické násilí vůči ženám tmavé pleti ještě poté přidává další úroveň nebezpečí (Lenskyj 2003: 3).

Ve sportu se homofobie obecně vyskytuje především v některých velkých kolektivních sportech. Drtivá většina fotbalistek je poznamenána těmito opovrženými postoji mužů (posmívání, vtipy, urážky), neboť ženy podle nich svojí účastí ve sportu narušují kulturní idealizaci mužství. Homofobie se proto také používá jako zbraň na obranu maskulinních sportovních ideálů a hodnot a hanobí ty, kteří se od nich odchýlí (Aitchison 2007: 130–134).

Homofobii lze dokonce chápat jako „tmel zpevňující zlo sexismu“. Většina lesbických sportovkyň, ze strachu z negativních postojů k homosexualitě, proto skrývá svoji skutečnou sexualitu a „chovají se jako by byly heterosexuální“. Tento jev můžeme vidět zejména na úrovni vrcholového sportu, neboť sportovkyně nechtějí ohrozit svojí sportovní kariéru. Jako reakce na diskriminační postoje vůči těmto sportovkyním vznikají lesbické sportovní kluby a asociace. V návaznosti na tento fenomén se od roku 1992 také pořádají mezinárodní *Gay Games*. Zastoupení žen pak odpovídá obvykle účasti na olympiádách: 40- 45% (Sekot 2006: 343–344). Pro vstup na tyto hry neexistují žádná kvalifikační kritéria, limity, které musejí sportovci splnit. Ti pak mohou soupeřit ve více než třiceti sportech (Atkinson 2009: 167).

4 VÝZKUM

V této sekci si představíme již samotné výsledky výzkumu a zodpovíme si naše hlavní výzkumné otázky. Tyto výsledky posléze vztáhneme na celou českou společnost a nestíníme si genderové vztahy v ní.

4.1 Metodologie

Jako hlavní metodologii jsem si zvolil etnografii, neboť ta si klade za cíl podrobně popsat kulturu a významy určité skupiny lidí skrze pozorování a rozhovory s jedinci z cílové skupiny (Hendl 2005: 54; Silverman 2005: 49; Creswell 2003: 14). Mojí cílovou skupinou jsou hráčky fotbalu, u nichž se snažím popsat především osobní perspektivu ženy v typicky mužském sportu.

Pro svůj hlavní sběr dat jsem použil, jak už jsem dříve zmínil, zúčastněné pozorování a metodu hloubkových polostrukturovaných rozhovorů. Tyto rozhovory jsou tvořeny podle určitého seznamu otázek, ovšem výzkumníkovi zůstává volnost přizpůsobovat formulace a pořadí otázek podle situace (Hendl 2005: 174; Silverman 2005). Tuto metodu jsem zvolil proto, abych co nejlépe zprostředkoval zkušenost respondentek a mohl co nejlépe vést rozhovor a reagovat na jejich výpovědi.

Polostrukturované rozhovory s hráčkami byly rozděleny do těchto okruhů: 1) mistrovství světa, 2) pohled na fotbal v kontextu České republiky, 3) srovnání ženského a mužského fotbalu, 4) rozhodnutí začít hrát fotbal, 5) stereotypy, 6) identifikace. Polostrukturovaný rozhovor s rozhodčí házené se zabíral především: 1) stereotypy, 2) reakcemi hráčů a diváků, 3) mocenským postavením a mocí rozhodovat. Rozhovory trvaly obvykle půl až tři čtvrtě hodiny, ovšem u jedné respondentky jsme to stihli i za dvacet minut. Odehrávaly se na místech,

keré si respondentky samy zvolily. Většinou se jednalo o restaurace nebo kavárny. Rozhovory byly nahrávány na diktafon a následně byly přepisovány a tématicky zanalyzovány.

Rozhovory jsem prováděl s pěti hráčkami fotbalu (čtyři z těchto hráček hrají 2. nejvyšší ligu, pátá z nich 3. nejnižší ligu), které hrají fotbal po celé České republice. Tato rozmanitost mi pomůže k lepšímu pochopení tématu z více pohledů, než kdyby hráčky hrály v jednom týmu. Jako další zdroj dat byl pak ještě použit rozhovor s Pavlínou Ščastnou, jenž vydal sportovní magazín Hattrick, a který se z velké části týkal právě postavení ženského fotbalu u nás a ve světě a s tím spojenými předsudky. Ščastná sice již ukončila kariéru, avšak ještě před rokem patřila k nejlépe placeným a nejlepším hráčkám fotbalu na světě. Velkou část své kariéry hrála v zahraničí, především v Německu a Švédsku. Její výpověď pak povede k lepšímu pochopení úrovně a pohledu na český fotbal.

Během zúčastněného pozorování jsem navštívil čtyři soutěžní utkání ženského týmu 1. FK Příbram, jenž hraje 2. ligu žen. Tato utkání se uskutečnila ve dnech: 3.9, 25.9, 9.10 a 6.11 v areálu SK Spartak Příbram, kde ženský tým 1. FK Příbram hrál svá domácí utkání. Na tato utkání jsem se dostal díky jedné z respondentek, která za tento tým hraje, a která mi podávala informace, kdy se jednotlivá utkání odehrávají. Šlo o skryté pozorování, neboť jsem byl součástí publika, které se přišlo na fotbal podívat. Žádná z hráček ani trenérů, kromě mé informátorky, která ovšem většinu času byla jen mezi střídajícími, nevěděli, že na místě provádím výzkum. Pomocí této metody sběru dat jsem se snažil přijít na to, čím se liší ženský a mužský fotbal a jaká specifika ženský druh tohoto sportu nese.

Pro ještě lepší a hlubší pochopení problému a triangulaci dat jsem jako poslední část sběru dat ještě použil analýzu sportovního Deníku Sport, u něhož jsem se zaměřil především na ženské Mistrovství světa,

a analýzu fotbalového magazínu Hattrick, ve kterém byl již dříve zmíněný rozhovor s Pavlínou Ščastnou. V Deníku Sport jsem našel mnoho článků s výsledky, rozhovory nejen s hráčkami, ale i s trenérem české reprezentace, a také rozhovor s trenérkou české ženské florbalové reprezentace. Část tohoto rozhovoru jsem také použil v této bakalářské práci, neboť se týkala obecně genderových vztahů ve sportu.

4.2 Zjištění

Tematické členění analýzy odpovídá přibližné struktuře polostrukturovaných rozhovorů s hráčkami fotbalu. Jednotlivá témata se týkají samotného pohledu na ženský fotbal, rozdílů mezi mužským a ženským fotbalem, reakcí okolí, fenoménu ženské rozhodčí, předsudků a stereotypů, homosexuality a identifikace.

4.2.1 Pohled na ženský fotbal

V této kapitole jsem se zaměřil na to, jak samy hráčky nahlíží na ženský fotbal. Jakou podle nich má úroveň a jakých dosahuje kvalit ve srovnání se světovým ženským fotbalem.

Já myslím, že hodně lidí ani neví, že tu nějaký ženský týmy jsou, že se všichni zaměřují na ten mužskej. Že většina vyjmenuje Rosickýho, Baroše, ale když by měli vyjmenovat nějakou ženskou hráčku, tak to nedá skoro nikdo. (Markéta, 21)

Markéta ještě dodává důvody, které by mohly vést k zlepšení postavení ženského fotbalu v České republice:

Tak zaprví, musí mít lepší výsledky než má, a hlavně by se musela změnit mentalita lidí v Čechách, který si pořád myslí, že fotbal je chlapskej sport. Myslím si, že Německo je v tomhle o něco dál. (Markéta, 21)

O pozici ženského fotbalu pak mluví i Monika:

No tak ženskej fotbal je přehlíženěj sport víceméně. Když už fotbal, tak jedině mužskej. No a to patří mezi ty top sporty v Český republice, jako je fotbal, hokej...atletika, ta taky není moc známá, je to hodně opomíjený. Prostě maj důraz na ty chlapy. (Monika, 19)

To souvisí také s tím, co tvrdí kouč ženské reprezentace Vladimír Hruška. Říká, že společnost a dokonce i fotbalový svaz mají malý zájem o to, aby se ženský fotbal pozvednul. Spíše se soustřeďují na mužské týmy reprezentací hráčů do sedmnácti či jednadvaceti let, ale ženy zůstávají v ústraní. Paradoxem je, že česká ženská reprezentace je v žebříčku FIFA 25. nejlepší zemí, její mužští kolegové až 31 (Kalouš. P 9. 6. 2011: 6).

Samy hráčky si pak také uvědomovaly velký rozdíl mezi českým a světovým ženským fotbalem. Jako jedno z vodítek přispělo nedávné Mistrovství světa žen ve fotbale, které se konalo v Německu a které mělo ohromný divácký ohlas. Zde právě Dominika a Iva na srovnání českého a světového, zpočátku konkrétně německého, fotbalu ukazují:

Tam je totiž i ten chlapskej fotbal uplně jinde. I ten ženskej fotbal je tam úplně na jiný úrovni. My budem rádi, když se, odhadem, na jejich úroveň dostanem za 20 let. Tam ten fotbal vnímají uplně jinak. Vždycky bylo, že nejlepší ženskej fotbal je Německo, Skandinávie a USA. (Dominika, 20)

Tak já si myslím, že ty týmy v zahraničí jsou mnohem dál, než ty český týmy. Myslím, že tam ten ženskej fotbal začal dřív, že tam ty ženský začaly dřív trénovat, třeba už od přípravky, proto jsou už dál, kdežto u nás se to teď teprv rozjíždí ty přípravky, takže u nás se to rozjede až za pár let. (Iva, 21)

Další srovnání můžeme vidět z vyjádření Pavlína Ščastné, pětinasobné Fotbalistky roku, která prošla několika evropskými týmy, ale největší část své kariéry hrála ve Švédsku:

Ve Švédsku si nikdo nedovolí ženský fotbal shazovat. Ženy tam mají historicky rovnocenné postavení a nikoho ani nenapadne vnímat fotbal jako mužský sport. Na hřištích vidíte hrát děti a kope si pět kluků s pěti holkama. A nikdo se nad tím nepozastavuje. (Konečný J. 09/2009: 71)

Vim, že třeba v Americe fotbal berou jako ženskou záležitost. Americké fotbal a rugby je tam pro chlapy, ale jako soccer je pro ženský, což tady vůbec není že jo. (Lucka, 21)

Podle výpovědí respondentek je jasné, že ženský fotbal v České republice je přehlížený sport. Lidé v první řadě upřednostňují ten mužský. Hlavním důvodem tohoto nezájmu je mentalita lidí, kteří neuznávají ženský fotbal a výsledky samotného ženského fotbalu na mezinárodní scéně. Tento fakt je dán především tím, co už jsem zmínil dříve, a to, že sport jako takový je spojován vždy s mužskou kulturou a maskulinními rysy, jako je bojovnost a agresivita, které odsouvají ženy do pozadí a přisuzují jim pasivní pozice ve společnosti (Wellard 2009; Coakley 2004: 52).

Spojené státy, o kterých mluví Lucka, představují symbol vývoje v oblasti sportu žen, jenž se začal realizovat v šedesátých letech. V roce 1986 hrálo v USA fotbal asi jen padesát tisíc žen, dnes je toto číslo více než sedm a půl milionu. Za tímto úspěchem stojí dva faktory. Na jedné straně peníze a na straně druhé usilovné bitvy vedené v Kapitolu, právní systém, vzdělávací instituce a sportovní řídicí orgány. Dalším důležitým faktem je ovšem také skutečnost, že fotbal, jako hra mužů, neměl ve Spojených státech takovou oblíbenost, jako má například hokej, basketbal či americký fotbal, netvoří jádro hegemonní sportovní kultury a ženy se proto mnohem snadněji mohly do tohoto sportu prosadit, neboť

neprezentuje typickou mužskou maskulinitu. (Fan Hong, Mangan 2004: 14–26). Z toho je patrný důvod, proč v ČR není ženský fotbal tak uznávaný a populární. Mužská verze tohoto sportu totiž tvoří jádro (spolu s hokejem) hegemonní sportovní kultury a ženy se do něj mnohem hůře dostávají, než je tomu v Americe. Je to dáno tím, že zde existuje názor, že pokud ženy vstupují do určité oblasti společnosti, která je považována za mužskou, tak dochází k její degradaci, snížení prestiže a vzniku pocitu méněcennosti (Nochlin 2002).

4.2.2 Rozhodnutí začít hrát fotbal

V této části jsem se snažil objasnit, jaké aspekty vedly hráčky k tomu, že začaly vykonávat tento sport. Zjistil jsem, že například Iva a Lucka se ještě před fotbalem aktivně věnovaly jiným sportům. Ty je však tolik nenaplňovaly, a proto zkusily fotbal jako další možnost, u které již zůstaly.

Takže já jsem předtím hrála házenou asi 10 let a už mě to přestalo bavit, bylo to pořád dokola, ty samí zápasy. Tréninky byly o ničem, to se celý prokecalo a já chtěla trénovat a něco dělat, takže mě to přestalo bavit. No a tím, že sme na gymplu s holkama začaly hrát futsal, tak mě to začalo bavit kopat do míče, takže asi od 17ti hraju fotbal. (Iva, 21)

Tak já začala jako malá hrát tenis. Ten mě nebavil, volejbal mě nebavil, tak jsem si řekla, že zkusim něco, co není tak častý a ten fotbal mě začal bavit. (Lucka, 21)

Jako další možnosti vstupu do sportu můžeme navázat na Craige a Beedie (2008), kteří tvrdí, že třemi důležitými faktory pro vstup do sportu jsou: schopnosti a vlastnosti jedince, vliv významných jiných, včetně sourozenců, rodičů, učitelů a vrstevníků a dostupnost příležitostí vykonávat určitý sport.

O schopnostech a vlastnostech mluví Monika:

Já už jsem od malička dělala spoustu sportů...(Monika, 19)

O vlivu významných jiných, konkrétně sourozenců pak Dominika:

Mám o 3 roky staršího brácha a ten vlastně chodil do fotbalový školky, a když jsme jeli k dědovi na chatu, tak naši dědovi pomáhali, no a brácha neměl co dělat, tak si začal se mnou kopat. Začal mě to učit, mně se to zalíbilo a chtěla jsem taky do fotbalový školky. No a pak jsem začala. Nejdřív školka fotbalová, pak i škola. (Dominika, 20)

Na dostupnost vykonávat určitý sport pak naráží také Markéta, která odpovídala na to, zda v jejím rodném městě lze vykonávat i jiný sport než fotbal:

Jo jde tam florbal, ale tam je to spíš tak, že kdo je tam odsud hraje fotbal. (Markéta, 21)

Iva mluví o tom, že sama založila ženský tým v Příbrami a tím vlastně začala hrát fotbal:

No to bylo tak, že ten ženskej tým sem tady založila já. Zjistily sme, s těma holkama z gymplu, že by nás bavilo hrát fotbal. Tak sem to domlouvala s vedením Marilí⁴ a trvalo to asi rok, než se tam něco domluvilo, pořád dělali problémy, jestli jako jo nebo ne. Jestli tam pro nás bude místo nebo nějaký míče nebo tak. Nakonec to dopadlo.(Iva, 21)

Poslední výpověď tak jen potvrzuje předchozí zjištění, že ženský fotbal je opomíjen. Je brán pouze jako odnož a ta horší verze toho mužského. Jako hlavní argument se používá to, že o ženský fotbal není takový zájem a jeho finanční podpora by neměla jít na úkor toho mužského. I přes četné úspěchy v některých zemích, nedosahuje ženský

---

4 Marila je staré označení klubu 1. FK Příbram.

fotbal takové přízně od FIFA, jakou by si zasloužil. Objevují se dokonce i spekulace, že FIFA se zajímá o ženský fotbal jen kvůli obavě, že bude založena nová ryze ženská organizace. Z toho plyne, že v této sféře nejde tolik o sport, jako o politiku. (Williams 2007:179).

Můžeme proto v této chvíli navázat na Pierre Bourdieua (2000: 30), jenž používá metaforu, která ženám ve společnosti přikládá podřadné postavení, které zahrnuje nevděčný, zdlouhavý a piplavý úkol sbírání oliv ze země nebo dřevěných třísek, jež odpadávají od tyče či sekery, kterou drží muž. Ženský fotbal pak můžeme přirovnat právě k těmto třískám a spadlým olivám.

4.2.3 Mužský x ženský fotbal

V této kapitole si ukážeme největší rozdíly mezi mužským a ženským fotbalem, které během pozorování a rozhovorů vyvstaly. Těmi rozdíly jsou: fyzická zdatnost, finanční a mediální podpora, divácký zájem a přístup k tréninkům.

4.2.3.1 Fyzická zdatnost

Ve sportu jsou nejvíce oslavovány a odměňovány ty praktiky, jež souvisí s mužskými vlastnostmi, tedy fyzická síla, agrese a násilí (Aitchison 2007: 40).

Olivera Rascleho (2006) zkoumal agresivitu mezi různými sporty v závislosti na genderu a konkurenci a zjistil, že mužská agresivita je vždy větší *než ženská*.

Já si myslím, že to chlapi víc prožívají a že je to víc jako boj.(Lucka, 21)

Ten chlapecký je lepší, drsnější...je jinej.(Markéta, 21)

Ze zúčastněného pozorování bylo také jasně patrné, že ženský fotbal je pomalejší, než ten mužský a neobjevuje se v něm tolik fyzických kontaktů. Tuto skutečnost si uvědomovaly i samotné hráčky.

No tak ženskej fotbal nikdy nemůže dosahovat takových rychlostních nebo silovejch výsledků jako u chlapů kvůli stavbě těla. Takže ženskej je možná víc taktičtější a víc fotbalovější a ten chlapskej je takovej víc výbušnej a rychlej, protože prostě maj ty svaly. Ale jinak si myslim, že oba dva, i mužskej i ženskej, můžou podávat kvalitní výkony, ale jen v tý svý kategorii, protože i nejlepší ženskej tým nemůže konkurovat chlapům. Ženský jsou tak na úrovni starších žáků, aby jim stačily rychlostně a i silově. (Monika, 19)

Tak největší rozdíly jsou určitě v kvalitě toho fotbalu. Ten mužskej už se hraje mnohem dýl než ženskej. Je tam určitě největší rozdíl v rychlosti tý hry. (Iva, 21)

Iva dále ještě mluvila o konfrontaci ženského a mužského fotbalu, o tom, s jakými týmy mužů by se dokázaly rovnat týmy v první lize žen:

No my jsme hrály vyrovnanej zápas se žákama tady Marily, to bylo minulej rok. A to byli žáci, 12, 13 let a s těma jsme se dokázaly rovnat. A ta první liga žen, nevím asi s tou nejnižší ligou chlapů. Ale asi to ne, protože ty chlapi to maj v noze a ty holky by to prostě neuběhaly. (Iva, 21)

Ze zúčastněného pozorování jsem dále zjistil, že ženský fotbal přebírá označování jednotlivých hráček od mužské verze. Například hráčka, která chytala, dirigovala rozestavení svých spoluhráček při bránění rohu slovy: „Každej chlapa“. To samé bylo vidět i v případě, když jedna příbramská fotbalistka nehrála na místě, kde podle pokynů měla. Trenér jí ihned vyčínil: „Pavlíno, pojd' ke stoperovi, hraješ záložníka“. Takovéto mužské označení používaly, kromě trenéra a dívky v bráně, ale i samy hráčky v poli: „Lúco, pak si vem házejícího“. Dalo by se spíše předpokládat, že pokyny by měly znít spíše takto: „Každej holku.

Pavlíno, pojd' ke stoperce, hraješ záložničku. Lúco pak házející.“ Ale tento fotbalový slang je zřejmě tak obecný, že se používá i v ženské verzi.

Toto označování postů mužskými substantivy můžeme označit něčím, co se nazývá generické maskulinum, což je použití mužského oslovení i pro ženy. To má pak za následek symbolické zneviditelnění žen (Gastil 1990). Toto oslovování můžeme najít v mnoha profesích po celé společnosti. Jasný příklad představuje třeba označení chirurg, tesař či truhlář.

Problém jazyka také souvisí s tím, že ženská pojmenování bývají často odvozeniny od toho mužského (hráč-hráčka, brankář-brankářka, učitel-učitelka). Tento fakt se týká rozsáhlého problému jazykového sexismu. Ten spočívá v prezentaci žen jako méněcenných. Jsou-li však ženy takto nerovnoprávně označovány, ignorovány či symbolicky zneviditelněny, nedochází pouze k reflexi druhotného postavení žen ve společnosti, ale i k jeho posílení (Renzetti, Curran 2003: 173–178).

O problému jazyka mluví dále Atkinson (2009: 178). Ten uvádí, že podkopávání emancipace žen ve sportu je způsobeno zdánlivě neškodnými formami diskriminace. V návaznosti na lingvisty tvrdí, že většina moderních anglických termínů a slovních spojení, které se globálně na poli sportu nejvíce používají, jsou v podstatě mužské verze. Sportovní organizace jako jsou NHL (National Hockey League) či NBA (National Basketball Association) jsou neutrálním označením příslušného sportu, ovšem vztahují se k mužské verzi her. Oproti tomu jsou ženské sporty považovány až za druhou verzi. Jejich označení profesionálních lig většinou přibírá písmeno “W” nebo “L“. Například LPGA (Ladies Professional Golf Association) nebo WNBA (Women's National Basketball Association). Tyto příklady jen potvrzují, že ženský sport má tendenci být definován pouze jako derivát mužské verze.

4.2.3.2 Finanční a mediální podpora

Hráčky také často poukazovaly na to, že ženský fotbal není, oproti tomu mužskému, tak finančně podporován. To je do jisté míry také zapříčiněno mnoha předsudky, které v ženském sportu existují. Ženský sport podle nich nebude nikdy tak populární jako ten mužský, protože nepřitahuje tolik diváků, čímž není ženský sport tak finančně ziskový (Fan Hong, Mangan 2004: 8).

Tak v České republice to je nebe a dudy. To financování těch týmů... Vlastně až v poslední době se rozmohlo, že ty chlapský týmy si vzaly pod sebe ty ženský týmy, ale to je spíš taková nálepka, že maj nějaký jméno. Já když jsem se tady bavila s holkama z Viktorky Plzeň, tak jako maj šatnu, maj hřiště, ale jinak se o ně ta Plzeň vůbec nestará. Je to vlastně samostatnej tým. Maj dresy, maj jméno, ale tím to končí. Chtěly teď koupit nějakou holčinu, ale neměly na to 5 000, nemůžou si to prostě dovolit. Peníze na to nejsou. (Dominika, 20)

O stejné situaci, tedy nulové podpoře klubu, mluví i Iva, která zakládala dívčí tým v Příbrami a sháněla pro něj sponzory:

My máme svý sponzory a naopak my jim musíme odevzdávat měsíční příspěvky za to, že tam můžeme hrát. Dresy jsme si hradily napůl my a napůl sponzor. My sme si to tady samy voběhaly a sehnaly sponzory, ale od Marily nešla ani koruna. Na dopravu máme taky sponzora, ale od Marily nic. Jediný, co je tam podle mě od nich zadarmo je to, že na tom jejich hřišti můžem trénovat. (Iva 21)

Ani jedna hráčka, i přesto, že všechny, kromě Markéty, hrají 2. nejvyšší ligu v ČR, nemá profesionální smlouvu. Mnohem lepší podmínky jsou v zahraničí, ale i přesto se tyto odměny za sport nedají srovnat s mužskými. Například nejlepší profesionální hráčka amerického fotbalu roku 2006 Stacy Agee si v tomto roce vydělala 100 dolarů za zápas (což je méně, než plat roztleskávačky na mužském americkém fotbale).

Průměrná mzda hráčů amerického fotbalu v roce 2006 byla 1,4 miliony dolarů (Atkinson 2009: 179).

Tento problém se ovšem neobjevuje pouze ve fotbale nebo ve sportu obecně, ale je charakteristický pro celou naši společnost. Tento jev můžeme pojmenovat *gender pay gap*, kdy ženy dostávají za stejnou či podobnou práci zapláceno méně než muži. Bývá to v průměru 70-80 % platu mužů (Bertrand, Hallock 2001).

Dále je patrné, že zaměstnání a pozice vykonávané dominantně ženami vykazují mnohem nižší příjmy, než ty zaměstnání, kde jsou dominantní skupinou muži (Renzetti, Curran 2003: 288–299).

Již zmíněná Pavlína Ščastná, která v době rozhovoru hrála ve Švédsku, odpověděla reportérovi na otázku jejího platu takto:

Nedá se to porovnat s mužským fotbalem, ale asi jsem jedna z nejlépe placených hráček. (Konečný 09/2009: 71)

Jednotlivé výpovědi respondentek ukazují na to, že v českém prostředí je těžké se uživit fotbalem. Hráčky odpovídaly na to, zda si myslí, že se budou fotbalem živit, nebo zda se dá uživit ženským fotbalem.

Myslím, že rodina se tím uživit nedá. Když někdo žije sám, tak se tím užíví, ale rodinu určitě ne. (Iva, 21)

Ne, rozhodně ne. Tam, i když se podíváš na tu první ligu, tak ta je poloprofesionální. Třeba jen ty top kluby, jako je Sparta a Slávie, tak tam jsou ty holky vázaný smlouvou, ale i přesto to nejsou peníze, za který by se mohly uživit. Ty holky musej mít ještě nějaký jiný příjem. Takže v žádném případě. To bych musela být top hráčka a odejít do zahraničí, abych měla nějakou šanci, že se přijatelně užívím, ale i tak by to nebylo, že bych pobírala plat v milionech. (Dominika, 20)

V otázce finanční podpory ženského fotbalu hráčky také navázaly na nízkou prezentaci ženského fotbalu v médiích. Tohoto jevu jsem si sám všiml v době, kdy bylo v létě v Německu Mistrovství světa ve fotbale žen. Oproti mužské verzi tohoto turnaje zabíraly výsledky a tabulky jen velmi malý celek v celkovém rozvržení novin. Pokud se podíváme na prezentaci žen sportovkyň v masových médiích celkově, tak např. ve Velké Británii ženský sport zaujímá pouze cca 5% zpráv ze všech sportovních zpráv (Sekot 2006: 359).

Pokud se u sportovního článku objevuje fotografie, je na ni většinou zachycena sportovkyně v pasivním postavení, čekající na výkon. Málokdy je zobrazena v souboji, nebo s výraznou grimasou v obličeji. Fotografie tak jen podporují genderové stereotypy ve společnosti, které ženu považují za slabou a pasivní, zatímco muže za aktivního a silného (Buysse, Embser-Herbert 2004). Tento jev, spolu s nízkým zastoupením informací v novinách, také můžeme nazvat *symbolickou anihilací*, což znamená tradiční přehlížení, odsuzování či trivializaci žen médií (Touchman 1978: 532-533).

Všechny tyto aspekty také do jisté míry souvisí s tím, že nejvyšší řídicí pozice v redakcích zastávají muži, kteří rozhodují a nastolují agendu (Voakes 1997).

Tak já si myslím, že spousta lidí ani neví, že jsou u nás nějaký kluby ženského fotbalu. Takže propagaci to nemá skoro žádnou, když se vysloveně o to nezajímáš. (Lucka, 21)

Podle Dominiky se však tato situace pomalu lepší:

V posledních letech se to hodně i zlepšilo, že se dá koukat na ty přenosy ženského fotbalu a i třeba Šťastná je zvaná do studia fotbal, ale je to ještě hodně dlouhý běh. (Dominika 20)

4.2.3.3 Divácký zájem

Tato špatná prezentace ženského fotbalu v médiích souvisí pak také s tím, že o ženský fotbal není takový divácký zájem. Během výzkumu jsem se zúčastnil čtyř soutěžních utkání, ve kterých domácí tým 1. FK Příbram třikrát prohrál a jednou vyhrál. Na ženský fotbal chodilo obecně velmi málo diváků v porovnání s tím mužským, a jak samy hráčky potvrdily, jednalo se většinou o rodiče a známé jednotlivých hráček.

No na zápasy chodí pár lidí, ale většinou sou to známí těch hráček, ale když jsme hrály na jinym hřišti, tak tam lidi přišli, ale není to, jako když se hraje extraliga chlapů. I když my hrajem taky dobrou soutěž, 2. ligu. (Monika, 19)

(...)Myslím, že pro diváka je ten mužskej atraktivnější, protože je rychlejší, protože ženský jsou ve všech sportech pomalejší. (Iva, 21)

Iva zde mluví o problému, na který upozorňují i zastánci kritické feministické teorie a to na fakt, že právě elitní sporty, které na sebe vážou největší mediální pozornost, jsou sporty „mužské“. Ženský lední hokej, fotbal či americký fotbal, díky svým fyzickým dispozicím hráček, nikdy nemohou zaujmout diváky do té míry jako jejich mužské verze (Sekot 2006: 44). Dalším problémem je také fakt, že v některých sportech muži hrají s jedním souborem pravidel, kdežto ženy s jiným. Typický příklad je vidět v ledním hokeji, kdy podle mezinárodní hokejové federace (IIHF) ženám není povolen bodycheck kvůli tomu, že nejsou tak fyzicky vybavené a silné na tyto nárazy. Paradoxem ovšem je, že právě bodycheck je jedním z nejvíce vzrušujících okamžiků hry pro diváky (Atkinson 2006: 179).

Německý týdeník Die Zeit se právě na tuto fyzickou dispozici zaměřil. Udělal experiment, kde srovnával mužský a ženský fotbal a zjistil, že skutečně ženy mají v porovnání s muži mnohem nižší rychlost střelby (78km/h x 108km/h). Během zápasu ovšem ženy naběhaly

průměrně větší vzdálenosti než muži (11 740 m x 11 563 m) (Kalouš 9. 7. 2011: 6).

Respondentky poté srovnávaly divácký zájem o ženský a mužský fotbal v místě, kde hrají:

Tak Plzeň je zrovna blbej příklad, protože ten chlapskej je na hodně dobrý úrovni, takže tady nemáme ani šanci my holky, aby se o nás vědělo. (Lucka, 21)

Na Příbram - chlapy nechodí moc diváků, co si tak vzpomínám. Byla sem jen na pár zápasech. Byla sem na Spartě, na Slávii a to ty lidi přijdou, ale jen proto, že se jdou podívat na tu Spartu a Slávii, takže jinak moc lidí taky nechodí. No a na ženskéj fotbal nechodí skoro nikdo, jenom ty fanoušci, co o tom vědí a hraje tam třeba jejich známej, tak se třeba dou podívat. Ale jinak myslím, že je to srovnatelný. Ne počtem těch diváků, ale tím, jak je to pro lidi zajímavý. (Iva, 21)

Obrovský divácký zájem zaznamenalo již dříve zmíněné Mistrovství světa žen, kdy úvodní zápas německých reprezentantek proti Kanadě sledovalo v Berlíně skoro sedmdesát čtyři tisíc diváků. Každé utkání ve skupině pak vidělo v průměru dvacet pět tisíc diváků. Fotbal v podání žen se v Německu dokonce poprvé v historii sledoval i na náměstích na velkoplošných obrazovkách (Kalouš 9. 7. 2011: 6).

Německý komentátor Jacob Augstein si však myslí, že je to pouze dočasný stav. Je to způsobeno do jisté míry tím, že se v době konání Mistrovství světa žen, nekonala žádná, mediálně zajímavá, fotbalová soutěž mužů. Turnaj byl jen „masivně přeceňován“. Ženský fotbal je podle něj pořád okrajový sport. Své tvrzení staví na faktech: Zatímco na mužské ligoové zápasy v Německu chodí průměrně čtyřicet dva tisíc fanoušků, na ženskou bundesligu pouze osm set třicet (Kalouš 9. 7. 2011: 6).

Stejného názoru je pak i Pavlína Ščastná:

Trošku se obávám, že to zase splaskne a pojedje se dál ve starých kolejích. Kdyby se v německé bundeslize návštěvnost ženských zápasů zdvojnásobila, byl by to obrovský úspěch, ale nečekám, že najednou začne chodit patnáct tisíc fanoušků. Tak výrazný skok to nebude (Kalouš, 12. 7. 2011: 6).

4.2.3.4 Přístup k tréninkům

Všechny fotbalistky potvrdily, že je trénuje v současné době muž a také se shodly na tom, že je to dobře. Žádná by si vyloženě nepřála mít za trenéra ženu. To ukazuje na to, že ženy obecně ve vrcholovém sportu zastávají poměrně malé procento na trenérských či rozhodcovských pozicích. Díky tomuto nízkému zastoupení žen v trenérských a manažerských pozicích, mluví Jim McKey (1999: 274) o tzv. *syndromu skleněného stropu*, který používá jako symbol limitů ženské účasti na řízení sportu. Tento skleněný strop se neobjevuje pouze ve sportu, ale takřka v celé společnosti. Odkazuje na neviditelné bariéry omezující pracovní pohyb žen směrem nahoru. Naopak muži se často setkávají s tzv. *skleněným výtahem*, kterým se vyvezou celou hierarchií i pokud se jedná o, pro ně atypický, druh práce (Renzetti, Curran 2003: 282).

No co se týče tréninků, tak já si myslím, že ženskéj fotbal by měl mít trenéry, který sou přímo vyškolený na ten ženskéj fotbal. Nejde použít jeden trénink na ženský i na chlapy. Na ty ženský se musí jít prostě jinak. Musej mít specifický tréninky a rozvíjet schopnosti, který třeba chlapy nepotřebujou a naopak. Takže určitě musí být kvalitní trenér, který rozumí i ženskému fotbalu. (Iva 21)

Nedokážu si ale představit ženskou, že by nás trénovala. Protože si myslím, že bysme z toho měly srandu. Ten chlap dokáže zařvat prostě,

má víc respekt, než ženská si myslím. Ale taky záleží na osobnosti, že jo.
(Lucka, 21)

Na úplně opačný příklad pak poukazuje Křiklan (9. 12. 2011), který dělal rozhovor s trenérkou Karolínou Šatalíkovou, která vede ženskou reprezentaci florbalistek a s níž se bavil o tom, zda by dokázala vést naopak mužský tým. Florbal je jiný sport než fotbal, ovšem jako dobrá ilustrace protipólu a příkladu genderové problematiky to může být přínosné pro tuto práci.

Nevěřila bych si. Rozumím ženskému kolektivu, řekla bych, že jsem empatická, chápu jeho problematiku. Sem patřím, nikam jinam bych se necpala. (Křikla 9. 12. 2011: 18)

Výpověď trenérky ženského týmu ukazuje na to, že chce zůstat pouze u pozice, která jí dle genderových stereotypů náleží. Tedy u žen. Tvrdí, že si nevěří trénovat muže, neboť to je pro ženu velmi neobvyklá činnost. Riger (1988: 897–903) tvrdí, že pokud se v nějakém zaměstnání vyskytuje malý počet pracovníků, tak ho následně ostatní ženy vnímají jako uzavřené a jen zřídka se do něj pokusí proniknout. Nedostatek žen v určité profesi hlásá: „Je nepravděpodobné, že zde uspějete“.

Během pozorování zápasů 1. FK Příbram jsem zjistil, že trenér 1. FK Příbram během hry, ale spíše v kabině, řve a používá velmi často vulgární výrazy a označení, na které negativně reagovaly samy hráčky i diváci. U hostujících trenérů a jedné trenérky se nic podobného neobjevilo.

Myslím si, že ten trenér by to měl víc dirigovat a ne tím způsobem, že na nás začne řvát a třeba i sprostě a hnusně. Měl by na to jít jinak a asi na to není vyškolený. (Iva, 22)

Souvisí to s předsudky, které vidí ženy v západních společnostech jako jemné, k nimž se vulgární slova nehodí (Kahn 1995; Fan Hong, Mangan 2004), ovšem Dominika tento jev vyvrací:

Tak obecně platí, že fotbalistky si nevybíraj slovník. Ten je někdy drsnější než u chlapů. A je to pravda, to přiznám. Na soustředění každý třetí slovo je sprostý. (Dominika, 20)

Dominika, jež do 15 let hrála za kluky, navazuje na toto téma a srovnává přístup holek a kluků k tréninkům a zápasům.

U kluků nás bylo dvacet pět, ale každé chodil na trénink, protože každé věděl, že když nepřijde, tak nemá nárok nakouknout do zápasu. Tam se o to triko bojovalo. U holek, tak přišlo 10 holek na trénink. Nebo třeba, tam u nás je 15–16 holek, když neberu ty velkokluby. No, a když nějaká holka 3–4 zápasy nehrála, tak pak odmítala jezdit na zápasy(...). I to vnímání je teda jiné. Ten dril je zakotvenej v tom klučičím týmu v těch 10ti letech a u ženskýho to není ani první liga jo. (Dominika, 20)

Já si myslím, že to tak neprožíváme, že je nám to víc jedno, jak to dopadne. My si jdeme zakopat, když máme volnej čas, ale né že bysme doma brečely, že sme prohrály, nebo třeba já osobně. Ty holky tam přijdou podrbat, poslepičit na ten trénink. A ty chlapi se soustředěj na ten fotbal, když jsou na tom tréninku. (Lucka, 21)

4.2.4 Reakce okolí

V této kapitole se zaměříme na to, s jakými reakcemi se hráčky setkaly, ať už po tom, co začaly hrát fotbal, od svých známých nebo během jejich kariéry od ostatních lidí. Mnoho z těchto reakcí bude spojeno s předsudky a stereotypy, na které se později také zaměříme.

První reakce, jak už jsem řekl, přicházely od známých, především však od rodičů.

No voni říkali, že jsem praštěná, že jsem si to vymyslela, ale myslím, že to vnímali, jako kdybych dělala jakejkoliv jiné sport. Ze začátku, jako že proč zrovna fotbal, že musím být něco extra, ale brali to, jako že je to moje volnočasová aktivita jako každá jiná. (Lucka, 21)

No tak mamka byla nejdřív proti, že budu vokopaná, že to není sport pro holky, a že mam hrát ping-pong, no ale tam začaly bejt problémy s trenérama a tak sem postupně začala hrát fotbal. A teď když začala chodit na zápasy, tak viděla, že to není tak hrozný. Jako furt by mě radši viděla na ženským sportu, ne na fotbale, ale už se s tím smířila. (Monika, 19)

Lucčiny a Moničiny rodiče zde potvrzují to, že druhy sportu jsou definovány jako „mužské“ a „ženské“ a hodnoceny podle toho. Jak už však víme, definice toho, co je „mužské“ a co je „ženské“ se liší napříč kulturami, a ve sportu tomu není jinak. (Hartmann-Tews, Pfister 2005: 9–10). Jasný příklad můžeme vidět na již zmíněném ženském fotbale v USA nebo na vzpěračkách v Číně.

Další otázky se pak týkaly toho, jak reagují mužští fotbaloví protějšci na hráčky.

Přijde mi, že mě berou jako kolegu, kterej to moc neumí. „No, se tady o něco pokouší, ale ty holky nikdy nebudou v tom fotbale tak dobrý jako my“. Prostě nerozuměj tomu, proč to děláme, proč se jim do toho motáme. (Lucka, 21)

Když zjistili, že hraju fotbal a začali sme se o něm bavit, tak zjistili, že jo, že trochu mu i rozumim, tak spíš naopak. Takový to nadšení. Co si myslíš o tom zápase a co si myslíš o tom přestupu. Tam je to horší spíš na těch diskusních fórech. Kde tam je každej skrytej tou anonymitou a já tam třeba něco okomentuju, když už mi to jako nedá, tak tam se spíš setkávám s negativníma ohlasama: Ženská, ty se do toho neplet', patříš k plotně. Fotbal, do toho vůbec nehrajej. Pak sou tam lidi, který se mě

zastanou. Ale tam je vidět, že i když chlap napíše sebevětší blbost a já pak něco neutrálního, tak se tihle slabší spíš opřou do mě, než do nějakýho chlapa.

Výpovědi Lucky a Dominiky odkazují na problém tzv. *tokenismu*, který ve své knize popsala Rosabeth Moss Kanter (1977: 206–225). Ten je založen na marginálním statutu kategorie zaměstnanců, kteří zastávají na pracovišti minimum. V našem případě je to počet žen ve fotbalovém prostředí. Tyto jedinci jsou dle autorky pod neustálou kontrolou a je na ně vyvíjen permanentní tlak. Tokeni se také setkávají s tzv. *zvyšováním hranic*. Což má za následek, že dominantní skupina má tendenci zveličovat rozdíly mezi sebou a marginalizovanou skupinou a chová se k nim jako k outsiderům. Další důsledek je také znehodnocování a zesměšňování práce tokena. Klasickým příkladem tokenismu jsou, vedle hráček fotbalu, i ženské rozhodčí, které zastávají minimální počet z celkového kvanta sudích. Právě tento fenomén si nyní představíme v následující kapitole na základě rozhovoru právě s ženskou rozhodčí.

4.2.5 Ženská rozhodčí

Dalším znakem této kapitoly je, vedle problému tokenismu, také rozdíl mezi mužským a ženským fotbalem. Oproti tomu mužskému totiž ženské utkání vždy musí pískat také žena, muži mohou zastávat pouze roli pomezních rozhodčích. Ze zúčastněného pozorování jsem zjistil, že diváci jsou mírnější na chyby, které tyto ženy dělají. Křičí, ale nejsou tak vulgární.

Nastala například situace, kdy rozhodčí špatně vyhodnotila situaci a domácí tým dostal branku. Jedna z reakcí byla: „Asi přišla do jiného stavu“, ovšem za celá čtyři soutěžní utkání se neobjevily žádné vulgární nadávky, jako tomu je v případě, když píská muž. Toto mé zjištění ovšem většina respondentek nepotvrdila.

Sme hrály pár zápasů a byli na ní tak hnusný, sprostě na ní řvali, posílali ji bůh ví kam. To byli vždycky takový ty dědové, co sou strašně chytrý na tý tribuně. To je taková větší odvaha bejt od ženský rozhodčí. Je na ně vytvářenej hroznej tlak, a ty ženský rozhodčí sou snad ještě míň uznávaný než chlapský. (Monika, 19)

Já si myslím, že když udělá chybu, že jí to daj spíš víc sežrat. Proč se tam motá, když tomu nerozumí. (Lucka, 21)

Z výpovědí jednotlivých hráček je patrné, že se ženské rozhodčí setkávají se stejnými předsudky jako samotné hráčky. Můžeme se domnívat, že původ těchto předsudků tkví v teorii již zmíněného Aitchisona (2007: 130–144), který říká, že tyto předsudky jsou vytvářeny úmyslně muži, neboť se jim nelíbí, že žena vykonává typicky „mužskou“ činnost.

Pro ještě lepší pochopení této problematiky jsem udělal rozhovor s Natálií (22), která hrála závodně házenou, ovšem kvůli zdravotním problémům musela skončit, a proto se dala na dráhu házenkářské rozhodčí. Stejně jako u trenérky florbalové reprezentace žen i tady se jedná o jiný sport než fotbal, ovšem k pochopení naší problematiky by to mělo pomoci dostatečně, neboť Natálie nepíská pouze ženy, ale i muže. Proto si můžeme ukázat, jak muži reagují na to, když žena nejen vykonává jejich činnost, ale má i nad nimi moc.

Hráčky fotbalu zde řekly, že diváci (většinou muži) jsou na rozhodčí sprostý, řvou na ní. Natálie ovšem tvrdí, že hráči takoví nejsou:

Tak jak který, oni si moc nedovolej mi něco říct, podle mě spíš drzkoujou ty diváci. (Natálie, 22)

Dle mého názoru je to způsobeno anonymitou v davu, o které psal Gustave La Bon (1994), neboť divák má v hledišti mnohem větší ochranu způsobenou příslušností k davu fanoušků, než samotní hráči na hřišti.

Další otázka pak byla, jak hráči přistupují k tomu, že je bude pískat žena.

Tak třeba ti před zápasem řeknou: Hm, pudem pak do sprchy?(smích). Nebo mi někde dali i kytku, to je hezký. Myslím si, že většina těch chlapů jde k tý holce s pokorou, nemyslím si, že říkaj: Ježíš to je kráva, ta zas nás de pískat. To asi jako ne. (Natálie, 22)

Z mého zúčastněného pozorování jsem usoudil, že diváci jsou na chyby ženských rozhodčích tolerantnější. Tuto domněnku mi po hráčkách vyvrátila i samotná Natálie.

Tak to absolutně ne! Ne! Ne! Oni maj z toho chlapa snad větší respekt. Určitě. Ty diváci ti to daj pořádně sežrat. Že sem ženská, že sem blond'atá, že je mi dvacet... (Natálie 22)

V závěru poté ještě aktérka mluvila o tom, zda jsou mužští rozhodčí protěžovaní či zda mají větší pravomoci v řídicích sférách.

Tak já si myslím, že je protěžovaná ta ženská, protože tím, jak je nás málo, tak se to snaží dát na nějakou úroveň, abychom byli třeba půl na půl (...).A jinak, když bych něco chtěla, tak si myslím, že víc se snažej vyhovět ty ženský, aby u toho zůstala a nepřestala. (Natálie, 22)

Tento Natáliin výrok nekoresponduje se Sekotem (2006), který tvrdil, že ženy zastávají minimální pozice v řídicích pozicích a na jejich slovo není dána taková váha. Je možné, že tento příklad je pouze světlá výjimka v oblasti sportu, neboť házená není typický mužský sport. I tak je to ale naděje a možná cesta k lepšímu postavení žen na poli sportu a ve společnosti obecně. Natálie tak poukazuje na skrytou výhodu tokena v této oblasti, kdy se lidé v řídicích pozicích snaží zvýšit počet žen, a proto jim nekladou překážky a snaží se jim naopak působení ulehčit. Tlak a neustálá kontrola je tam spíše ze strany diváků, trenérů a hráčů.

4.2.6 Předsudky a stereotypy

Z výpovědi Dominiky, v kapitole Reakce okolí, která říká o tom, že se setkává s negativními ohlasy typu: „*Ženská, ty se do toho neplet, patříš k plotně*“, se dostáváme k velkému problému ženského fotbalu – k předsudkům a stereotypům. Ty ovšem zasahují také ostatní sportovkyně, které nevykonávají typicky ženský sport. V západních kulturách je na ženy pohlíženo z historické sociální role jako je manželka, matka a panna, čili tradiční role v patriarchální společnosti, jež mají prezentovat ideály ženství, jakékoliv výjimky a anomálie jsou pak pro společnost viděny jako nebezpečné. Ženy tudíž nejsou přijaty jako skutečné sportovkyně, protože nejsou fyzicky predisponované pro sport, není jim věnována taková finanční a mediální podpora, protože podle předsudků nepřitahuje tolik diváků a setkávají se i s dalšími předsudky a stereotypy, které jsme si již dříve představili (Fan Hong, Mangan 2004: 1). Z toho plyne, že ženský fotbal v ČR je protkán mnoha předsudky, které brání jeho zpopularizování a větší oblibě u společnosti, neboť jak už jsme dříve zjistili, ženský fotbal má zcela jiné postavení v Čechách, než je tomu např. v USA či Švédsku, kde je považován za rovnoprávný či dokonce nadřazený tomu mužskému. V ČR je na něj nahlíženo pouze jako na derivaci mužské verze a tudíž na genderově netypický sport.

Základem těchto stereotypů ve společnosti je totiž fakt, jak má vypadat „maskulinní muž“ a „feminní žena“. Uvažuje se o nich bipolárně. Tedy, že feminní žena nenese žádné rysy mužnosti a naopak. Na porušení těchto stereotypů je pak nahlíženo jako na abnormální či deviantní (Renzetti, Carrant 2003: 20–21).

No tak jasně, všichni si řeknou, že ženská nemá hrát fotbal, že má dělat balet, nebo třeba tenis má hrát (...) To je podle mě, že ženská tam nepatří, že má stát u plotny, nebo nevím, je to asi tím, že je to novější v Čechách, nemá to takovou dobu trvání. (Monika, 19)

No tak lidi si myslí, že chlapy maj hrát fotbal a ženský maj sedět doma a vařit. A každej se na to tvářil noo...ženský. Ale pak když se na to šli podívat, tak uznali, že to není zas tak špatný. Ale než tam dojdou, ty předsudky jsou veliký. (Markéta, 21)

Markéta zde mluví o tom, že tyto předsudky mohou vznikat z neznalostí, ovšem podle Aitchisona (2007: 130–144) jsou některé předsudky vytvářeny také úmyslně, neboť slouží k zastrašování a kontrole ženského sportu, čili snížení jejich výkonů. Toto označení je tedy z části také založeno na mužské nelibosti účasti žen v „jejich“ činnosti. Strach z úspěchu žen ve sportu je tedy muži ospravedlněn výsměchem ženských výkonů a připomenutí, že ženy nemají fyzické nebo psychické schopnosti vykonávat sport. Tento jev souvisí s tím, co jsme si představili již dříve, s tokenismem.

No tak najde se spousta lidí, vlastně jen chlapů, který říkaj, že fotbal není pro holky, že do fotbalu nepatřej, že patřej k plotně a to já si nemyslím. (Iva, 22)

Monika dále ukazuje na stejný problém, když jí trenér s její kamarádkou vyhodil z chlapeckého mužstva.

Nesnes, že by měl v týmu holky, i když jsme byly na stejný úrovni jako ty kluci, někdy i líp, protože ty kluci byli ještě v tom vývoji za náma, že nebyli třeba tak rychlí. Tak mi to přišlo blbý, obřečela sem to no, ale počkala sem si na jindy no. (Monika, 19)

4.2.6.1 Homosexualita

Jedním z největších předsudků však bývá ten, že v ženském fotbalovém prostředí se pohybuje mnoho hráček s homosexuální orientací. Tento problém je dán něčím, o čem jsme se již bavili v teoretické části tj. názory, které vycházejí především z přijetí či odmítnutí účasti žen na tradičních mužských činnostech, jako

je posilování, fotbal, ragby, hokej aj. Společným znakem těchto sportů je totiž fakt, že obsahují velké množství fyzického kontaktu a je v něm prezentováno silné a svalnaté tělo. Základem tohoto předsudku je fakt: svalnaté tělo = lesba (Aitchison 2007: 107–110).

No tak to je určitě pravda. Myslím, že drtivá většina profesionálek je na stejný pohlaví. Tady v Příbrami jsou hodně mladý, takže samy nevědí co chtějí, ale v Praze je ten tým starší. Já sem tam vlastně nejmladší, a tam drtivá většina, nějakých 17 z 20, jsou lesby. (Iva, 22)

Jo to jo. Nemůžu říct, že by to bylo půl na půl, ale největší koncentrace homosexuálních holek, co jsem poznala, je právě u nás. (Lucka, 21)

Všechny ženy, které se podílejí na mužských sportech a neprezentují se jako typicky ženské sportovkyně, se mohou setkat s negativními reakcemi od médií, potenciálních sponzorů či fanoušků a být označeny za lesbu nebo mužatku (Lenskyj 2003). Choi (2001: 8), která prováděla rozhovory s těmito ženami, zjistila, že sportovkyně jsou si vědomi této hrozby a proto jdou až do krajností, aby zdůraznily svoji ženskost. Mezi nejčastější strategie patří nošení make-upu, upraveného účesu, ženského oblečení, který zdůrazňuje ženský vzhled či propagování existence přítele/manžela. Přesně o této strategii mluví i Dominika, která odpovídala na otázku, zda se nesečkala s tím, že by si lidé mysleli, že je to mužatka nebo lesba.

Tak já, když jsem hrála už ten ženskej fotbal, tak už jsem vypadala jako holka. Měla jsem dlouhý vlasy, malovala sem se, což je u těchto holek dost neobvyklý, takže ani ne. (Dominika, 20)

Poté jsem se ptal Dominiky, zda také styl oblékání, o kterém již mluvila Choi (2001: 8) je závislý na sexuální orientaci.

Tak asi částečně jo. Nemůžu říkat o všech. Jako znám holky co jsou lesby, hrajou fotbal, ale na první pohled bys to do nich neřekl. Sou to

holky dělaný na molo. Ale většinou prostě jak kluci. Volný kalhoty, rovný kšilty (...). Oni jsou jak kluci, krátký nagelovaný vlasy. Voblíkaj se jako kluci. Nedávno se jedna pochlubila, že nechápe, co se to s ní děje, že si koupila dvě holčičí trička, takže si myslím, že by o ně ani normální kluci neměli zájem. To už od pohledu většinou poznáš, že se jedná o fotbalistku. Samozřejmě jsou vyjímky, nechci říkat, že jsem to já, ale asi jo no. (Dominika, 20)

4.2.7 Identifikace

V návaznosti na výpověď Dominiky si můžeme ukázat, že většina hráček hovoří o tom, že fotbalistky nepoužívají make-up, nenosí podpatky, sukně a nereprezentují typický ženský vzhled.

Tímto svým specifickým „děláním genderu“ tak tito jedinci ve společnosti, do jisté míry, nabourávají genderové kategorie, neboť lidé jsou klasifikováni do sociální skupiny a do jedné kategorie genderu pomocí právě těchto vnějších znaků, jako jsou šaty, účes, způsob jakým se pohybují či pomocí celkové řeči těla – toto zařazení se však zpravidla stává nevědomě. (Hartmann-Tews, Pfister 2005: 8).

(...)Nevim, neznám holku, která je zvyklá nosit podpatky by šla hrát fotbal. (Markéta, 21)

Monika během rozhovoru použila kategorii „barbienka“, pod kterou si představuje:

Zmalovanou ženskou, nehty udělaný, podpatky a nic jinýho. Kabelky všude možně nosí, ale hlavně by to nikdy nehrála, protože by se bála, že se jí rozteče make-up. (Monika, 19)

Tyto výpovědi respondentek se ovšem neshodují s výpovědí Pavlíny Ščastné:

Samozřejmě se chceme líbit, navíc v našem klubu se opravdu hodně dbá na marketing a na to, jak vypadáme. Často se fotíme, takže máme k dispozici vizážistky, které nám radí, jak se máme upravit - především tedy po zápase. Na hřiště pochopitelně nejdeme s make-upem, ale v klubu jsou rádi, když použijeme řasenku a vypadáme jako hezký holky. Ve Švédsku je obvyklé, že většina holek o sebe hodně dbá, je to přirozená věc (...) Máme v kabině dvě zrcadla, takže je u nich před zápasem docela nával (Konečný 09/2009: 68).

Výpovědi pak nejsou ve shodě ani s článkem, který se zaměřil na novou hvězdu nedávno skončeného Mistrovství světa v Německu, na německou hráčku muslimského původu Liru Bajramajovou. Autor článku Pavel Kalouš (10. 7. 2011: 07) o ní píše jako o modelce. Na hřišti nosí make-up, smyslné líčení, nalakované nehty a k tomu fotbalový dres. Díky tomu se tato atraktivní brunetka stala důkazem, že celosvětovou hvězdou v typicky mužském sportu se může stát i žena. Vystupuje v reklamních spotech společnosti Nike, propaguje kosmetiku Schwarzkopf nebo pojišťovnu Allianz, čemuž odpovídá i její roční příjem, který dávno přesáhl hranici ženského fotbalu.

Paradoxem tohoto úspěchu ovšem je, že je dán spíše její vizáží, neboť svými výkony nepatří mezi největší hvězdy turnaje. Z toho je patrné, že jedním z genderových předpokladů pro ženy v maskulinním sportu, je naplňování jejich ideálu krásy. Neboť si svým vzhledem, i přesto, že vykonávají genderově netypický sport, udržují svojí identitu. Minimálně se tak setkají s tím, že by sport potlačil jejich pohlaví a byly by jim přiděleny „mužské“ vlastnosti (Heywood, Dworkin 2003: 9).

Co se týče oblečení, většina mých respondentek odpovídala, že nosí to, co jim je pohodlné a na módu moc nehledí.

Asi sportovní oblečení, protože to je takový nejpohodlnější. Já na tu modu moc nedám. (Iva, 21)

Mám ráda sportovní oblečení. Džíny, ale většinou to nějak neřeším, abych se cítila pohodlně hlavně. (Lucka, 21)

Hráčky také viděly velký problém v nošení sukní.

No když hrajem, tak je nenosím, protože to pak ty nohy vypadaj šíleně. (Iva, 21)

To je prostě na každym. Když hrajou fotbal, tak tam jsou vokopaný nohy, není to hezký, ale když je ta ženská s tím smířená a má se ráda taková, jaká je, tak vypadá dobře i v těch šatech, nebo kraťasech. (Monika, 19)

Jinou pozici v této problematice zastává Dominika, která příliš nekorresponduje s výpověďmi ostatních hráček a spíše bychom jí mohli připodobnit k Liře Bajramajové. Dominika sama sebe několikrát během rozhovoru nazývá dokonce barbienou, čili spadá do kategorie, o které Monika řekla, že by nikdy fotbal hrát nemohla.

Tak já sem taková barbiena no. Nosim podpadky, halenky, uplý rifle, kabelky. (Dominika, 20)

5 ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se snažil objasnit tři hlavní otázky: Proč si hráčka vybrala tento genderově netypický sport, jak se liší ženský fotbal od toho mužského a s jakými reakcemi se hráčky během hraní setkaly. Ukázalo se, že hlavní důvod výběru toho sportu spočíval v možnostech vykonávat tento sport a poté ve vlivu známých a kamarádů, se kterými hráčky začaly tento sport poprvé vykonávat.

Druhá výzkumná otázka týkající se odlišností ukázala, že hlavní rozdíly jsou především v pojetí samotné hry, kdy ženský fotbal je o poznání pomalejší a obsahuje méně fyzických kontaktů. Další patrné rozdíly jsou pak ještě v mediální a finanční podpoře sportu, kdy ženský fotbal zaostává za mužskou verzí. Ženský fotbal také přitahuje mnohem méně diváků na stadióny a musí ho pískat vždy žena. Další rozdíl je pak dle samotných hráček v přístupu fotbalistek k samotnému fotbalu a tréninkům.

Ženský fotbal v České republice zaostává svojí kvalitou a způsobem akceptace veřejnosti za světovým ženským fotbalem. Tento fakt je dán oním zájmem veřejnosti, výchovou hráček, ale i finanční či mediální podporou samotného ženského fotbalu. Všechny tyto aspekty vedou k tomu, že ženský fotbal je také opomíjený v samotné České republice v konfrontaci s mužským fotbalem. Ten spolu s hokejem patří k národním sportům a je mu věnována největší mediální a finanční pozornost. Je jen málo žen, které se věnují ženskému fotbalu a prorazily na světové úrovni. Výjimku tvoří pouze Pavlína Ščastná a fotbalová rozhodčí Dagmar Damková.

Velkým problémem ženského fotbalu u nás jsou také předsudky, které vidí fotbal jako nevhodný pro ženy, neboť obsahuje mnoho fyzických kontaktů, které jsou pro ženy, dle západního ideálu feminity, nevhodné. Ženy by podle nich měly dělat sport, odpovídající jejich

pohlaví, nebo se starat o domácnost. Ovšem tyto fyzické kontakty jsou jedním z důvodů, proč je mužská verze fotbalu tak úspěšná a divácky atraktivní. Dokud se nezmění mentalita lidí či ženský fotbal nedosáhne nějakého velkého úspěchu, čímž by na sebe upoutal pozornost, nikdy neprorazí a bude brán lidmi do určité míry jako anomálie, která vybočuje z řady a narušuje genderový řád společnosti.

Poslední výzkumná otázka se zaměřila právě na tyto předsudky, stereotypy a další reakce společnosti, se kterými se hráčky během hraní setkávají. Jak už jsem zde výše zmínil, jeden z předsudků je ten, že ženy do tohoto sportu nepatří, neboť obsahuje mnoho fyzických kontaktů a „měla by se vrátit k plotně“. Dalším velkým předsudkem je ten, že ženský fotbal hraje mnoho hráček s homosexuální orientací, ovšem hráčky potvrdily, že tento předsudek, je z velké části pravdivý.

Tyto výsledky nejdou uplatnit na ženský fotbal globálně, protože v každé zemi je pohled na tento sport trochu odlišný, proto je můžeme využít pouze v České republice, neboť například v USA či Švédsku je pohled na ženský fotbal úplně odlišný, než u nás. Neexistují v něm žádné předsudky, rozdíly mezi ním a mužským fotbalem nejsou již tak markantní nebo žádné a možnosti vykonávat tento sport je mnohem větší než u nás.

Výzkum ženského fotbalu také posloužil jako nástroj k uchopení genderového uspořádání české společnosti. Určité oblasti ve společnosti, mezi něž patří i fotbal, jsou považovány za méněcenné, dochází k jejich degradaci a snížení prestiže, pokud se v nich objevuje velké množství žen.

Ve fotbale, stejně jako ve většině společnosti také dochází k symbolickému zneviditelnění žen prostřednictvím označení určitých profesí. Typickým příkladem tohoto *generického maskulina* je označení chirurg či tesař, ve fotbalovém prostředí např. záložník. S používáním

jazyka ve společnosti je také spojen jazykový sexismus, kdy je od mužské verze odvozeno označení pro ženy (hráč-hráčka; učitel-učitelka). Díky tomu jsou ženy ve společnosti považovány za méněcenné.

Další fakt, na který ženský fotbal ukázal je ten, že ženy v naší společnosti dostávají za stejnou nebo podobnou práci menší plat než muži.

Muži také zastávají vysoké postavení v redakcích. Nastolují tím agendu, čímž dochází k odsuzování, přehlížení či trivializaci žen v médiích.

Ženy se také musejí vyrovnat s problémem tzv. *skleněného stropu*. Ten je charakterizován, jako neviditelná bariéra, jenž omezuje ženy v pracovním pohybu směrem nahoru. V našem případě se tento problém týkal žen na vysokých rozhodujících pozicích sportu. Ovšem najdou se i výjimky, které toto omezení nezastavilo. Již dříve zmíněná Dagmar Damková je například v současné době hlavou komise rozhodčích a rozhoduje tak o všech mužských rozhodčích v ČR.

Problémem, ať už ve sportu nebo ve společnosti obecně, je také *tokemismus*. Ten je charakteristický nízkým zastoupením jedné skupiny lidí v určité společenské oblasti. V našem případě se jednalo o ženy v mužských oblastech. Tyto ženy se pak setkávají s permanentním tlakem a nevolí dominantní skupiny. Jejich výkony jsou neustále kontrolovány a zesměšňovány. Dominantní skupina má také tendenci zveličovat rozdíly mezi sebou a marginalizováno skupinou.

Všechny tyto jevy jsou pouze část obrazů, které ženský fotbal a sport v České republice nastiňuje. Během hlubšího a delšího zkoumání tohoto fenoménu by vyvstávaly jistě další a hlubší rámce vztahu mezi oběma pohlavími. Ovšem i samotný výzkum na této úrovni nám ukázal provázanost genderových vztahů ve společnosti a těch ve sportovním prostředí. Pomohl nám proniknout hlouběji do světa ženského fotbalu

a odkryl nám problémy, s kterými se ženy, na rozdíl od mužů v tomto sportu potýkají.

Samotná práce má pak jedno možné omezení. Mohl jsem totiž sledovat zápasy a dělat rozhovory pouze s hráčkami hrající 2. či 3. nejvyšší ligu. Zajímavé by naopak bylo udělat rozhovor s hráčkami např. Sparty či Slávie, které hrají 1. ligu a nastupují i v Evropských pohárech a mohou tak lépe porovnat český a zahraniční ženský fotbal. Objevil by se zřejmě také jiný pohled na trénování či finanční podporu od samotného klubu, ovšem problém předsudků by se dle mého zase tolik nezměnil, neboť tento problém není dán úrovní lig, ale pohledem české společnosti na ženský fotbal obecně, protože: „*Ten chlapskej je lepší, drsnější...je jinej.*“

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Aitchison, C. 2007. *Sport and Gender Identities: Masculinities, Femininities and Sexualities*. Routledge: London and NY.

Atkinson, M. 2009. *Battleground sport*, vol. 1 and 2. Greenwood press. London.

Bertrand, M. a Hallock, K. F. 2001. The Gender Gap in Top Corporate Jobs. *Industrial and Labor Relations Review*, vol. 55, no. 1.

Bourdieu, P. 2000. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum.

Buysse, J, A, M. a Embser-Herbert, M. S. 2004. Constructions of Gender in Sport: An Analysis of Intercollegiate Media Guide Cover Photographs. *Gender and Society*, vol. 18, no. 1.

Craig, P. a Beedie, P. 2008. *Sport sociology*. Learning Matters. British Library.

Creswell W. John, 2003. *Research Design*. Second edition. Sage publications. California.

Coakley, C. 2004. *Sports in society: issues & controversies*. McGraw-Hill. New York.

Čechák, V. a Linhart, J. 1986. *Sociologie sportu*. Olympia. Praha.

DeMott, B. 2000. *Killer Woman Blues: Why Americans Can't Think Straight about Gender and Power*. Boston: Houghton Mifflin.

Fan Hong a Mangan, J. A. 2004. *Soccer, Women, Sexual Liberation. Kicking off a New Era*. Frank Cass: London.

Gastil, J. 1990. Generic Pronouns and Sexist Language: The Oxymoronic Character of Masculine Generics. *Sex Roles*, vol. 23, no. 11/12.

Hargreaves, J. (2000). *Heroines of Sport: The Politics of Difference and Identity*. London: Routledge.

Hartmann-Tews, I. a Pfister, G. 2005. *Sport and Women. Social issues in international perspective*. Taylor & Francis e-Library.

Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Portál: Praha.

Heywood, L. a Dworkin Shari L. 2003. Built to Win, The Female Athlete as Cultural Icon. *Sport and Culture Series*, vol. 5. University of Minnesota Press. London.

Hodaň, B. 2000. *Tělesná výchova-sociokulturní fenomén: východiska a vztahy*. Fakulta tělesné kultury. Olomouc.

Choi, P., Y. L. 2000. *Femininity and the physically active woman*. Taylor and Francis Group. London.

Kahn, R. E. 1995. *Bearing Meaning – The Language of Birth*. Board of Trustees of the University of Illinois.

Kalouš, P. 2011. Fotbalu teď vládnu ženy. *Deník Sport*, 2011-06-09, pp. 6.

Kalouš, P. 2011. Na šampionát se můžeme dostat jen náhodou. *Deník Sport*, 2011-06-09, pp. 6.

Kalouš, P. 2011. Pozor, takhle pálí Beckham v sukni! *Deník Sport*, 2011-07-10, pp. 7.

Kalouš, P. 2011. Na Martu jsou vysazení. *Deník Sport*, 2011-07-12, pp. 6.

Kanter, R. M. 1977: *Men and Women of the Corporation*, New York: Basicbooks.

Kleinová, N. 2005. *Bez Loga*. Argo/Dokořán.

Konečný, J. 2009. Hraju ostře! *Sportovní magazín Hatrick*, vol. 09, pp. 68–71.

Kříklan, P. 2011. Chlapy bychom vést nemohly, říkají trenérky-účetní! *Deník Sport*, 2011-09-12. pp. 18.

La Bon, G. 1994. *Psychologie davu*. Kra. Praha.

Laker, A. 2002. *The Sociology of Sport and Physical Education*. Taylor & Francis Group. London.

Lenskyj, J. H. 2003. *Out on the field. Gender, Sport and Sexualities*. Women's Press. Toronto.

McKay, J. 1997. *Managing Gender: Affirmative Action and Organizational Power in Australian Canadian, and New Zealand Sport*. Albany: State University of New York Press.

Messner, M. A. 2002. *Taking the field: women, men, and sports*. U of Minnesota Press.

Nochlin, L. 2002. *Proč neexistovaly žádné velké umělkyně?* In M.

Pachmanová (ed.) *Neviditelná žena*. pp. 25-63 Praha: One woman press.

Rasclé, O. 2006. Team Sport Players, Observed Agresion as a Function of Gender, Competitive Level, and Sport Type. *Journal of Applied Social Psychology*, vol. 36, pp. 1980. Blackwell Publishing. United Kingdom.

Renzetti, C. M. a Curran, D. J. 2003. *Ženy, muži a společnost*. Nakladatelství Karolinum. Praha.

Riger, S. 1988. Comment on "Women's History Goes to Trial: EEOC v. Sears, Roebuck and Company". *Chicago Journals*, vol. 13, no. 4, pp. 897–903.

Scambler, G. 2005. *Sport and Society. History, Power and Culture*. Open University Press. London.

Seabral, A. F. Associations between sport participation, demographic and socio-cultural factors in Portuguese children and adolescents. *European Journal of Public Health*, vol. 18, no. 1, pp. 25–30.

Sekot, A. 2006. *Sociologie sportu*. Paido. Edice pedagogické literatury. Brno.

Silverman, D. 2005. *Doing qualitative research*. Sage Publication. London.

Soccer-fans-info.com – History of women's soccer [online]. (Dostupné na: <http://www.soccer-fans-info.com/history-of-women-soccer.html>).

Tuchman, G. 1979. Women's Depiction by the Mass Media. *Chicago Journals*, vol. 4, no. 3.

Vlasáková, N. 2001. Ženy a sport v České republice na počátku nového tisíciletí. *Sborník příspěvků sportovní konference 2. Sport v České republice*. Univerzita Karlova. Fakulta tělesné výchovy a sportu. Praha.

Voakes, P. S. 1997. The newspaper journalists of the '90s. Reston, VA: *American Society of Newspaper Editors*. (Dostupné na: <http://asne.org/kiosk/reports/97reports/journalists90s/coverpage.html>).

Votík, J. 2003. *Fotbal, trenink budoucích hvězd*. Grada publishing.

Wacquant, L. 2004. *Body and Soul: Ethnographic Notebooks of An Apprentice-Boxer*. New York: Oxford University Press.

Wellard, I. 2009. *Sport, Masculinities and the Body*. Routledge: New York.

Williams, J. 2007. *A Beautiful Game. International Perspectives on Women's Football*. Berg: New York.

Young, I. M. 2005. *On female body experience : "Throwing like a girl" and other essays*. Oxford University Press. New York.

7 RESUMÉ

This work deals with gender relationships in women's football in the Czech Republic. In connection with this I describe the processes that take place in women's football. Such as stereotypes, prejudice, doing gender, problems with sexual orientation, etc.

The biggest problem for women, that play football in the Czech Republic is, that football is considered as a male sport, which represents hegemonic masculinity in society. Women's football in other countries has a specific position, for example , in the U. S. is football a typical female sport and in Sweden is at the same level as the male version. But in the Czech Republic is it seen as anomaly, that disrupts the gender system.

The research itself took place in winter 2011 and participated in the six respondents. Five woman football's player and one woman referee, who referee woman and man too. Her response helped me better understand the problem distortions of gender system. As the main methodology of my work I chose ethnography, which I used as a data collection depth semi-structured interviews, participant observation four woman's matches, and for better understanding of the topic, document analysis. In my work I focus on three main research question. Why woman's player from range of sport chose this atypical gender sport: What are the differences between female and male football and what reaction and the associated prejudices and stereotypes, to meet the womans's players during the game.

These finding then will help us to show some of the general gender relationships in the Czech society.

8 PŘÍLOHY

8.1 Seznam otázek z polostrukturovaného rozhovoru pro hráčky fotbalu

Jak nedávné MS žen v Německu přispělo/přispěje k zatraktivnění ženského fotbalu?

Čím je podle tebe způsobené, že mělo v Německu tak velký divácký ohlas?

Srovnávání s mužským fotbalem

- A) Jak bys obecně srovnala mužský a ženský fotbal?
- B) Jak bys srovnala mužský a ženský fotbal v tvém městě z pohledů např. výkonosti, trénování, diváckého zájmu, atraktivity atd.? Čím jsou způsobené rozdíly?

Rozhodnutí začít hrát fotbal

- A) Proč jsi začala hrát fotbal?
- B) S jakými reakcemi ses setkala u rodičů, když jsi jim oznámila, že začneš vykonávat tento sport?
- C) Kdo v tvém okolí ti to vymlouval? Proč?

Stereotypy

- A) S jakými předsudky a stereotypy, týkající se ženského fotbalu, ses během hraní setkala? Jsou některé z nich opodstatněné?
- B) Je pravda, že se v ženském fotbale objevují v hojném počtu hráčky s homosexuální orientací?

Rozhodnutí začít hrát fotbal-ostatní aspekty

- A) Jaké sporty dělali tvoji rodiče? Vykonávají je i nyní? Jsou zapojeni v nějakých sportovních spolcích?
- B) Jaké jiné sportovní aktivity můžeš provádět v tvém městě? Dělala jsi některé před fotbalem? Proč jsi skončila?
- C) Kolik spoluhráček jsi znala před nástupem do týmu? Nabádali tě některé z nich, abys začala hrát?

Vlastní iniciativa

- A) Jak nahlížíš na fotbal v kontextu sportů v ČR?
- B) Co děláš za povolání? Studuješ? Myslíš, že se budeš živit v budoucnu fotbalem?
- C) Jak s odstupem času hodnotíš své rozhodnutí začít hrát?
- D) Jakým největším překážkám kvůli trénování a hraní musíš čelit?

Identifikace

- A) Jaký například ty osobně volíš styl oblékání? Proč?
- B) Jaké jsou u vás v kabině mezi hráčkami vztahy?
- C) Jaký vliv má na tebe hraní fotbalu? Jak se to odráží na tvůj život?
- D) Pokud se střetáváš s hráči fotbalu, berou tě jako sobě rovnou? Proč ano? Proč ne? Jak se to projevuje?

8.2 Seznam otázek z polostrukturovaného rozhovoru pro ženskou rozhodčí

- A) Jaké věkové kategorie pískáš? Které jsou nejproblémovější? Které naopak nejméně? Proč?
- B) Jak hráči většinou přistupují k tomu, že je bude pískat žena?
- C) S jakými reakcemi se často setkáváš od diváků?
- D) Na který zážitek ze své kariéry vzpomínáš nejraději a který bys nejraději zapomněla v kontextu přístupu hráčů a diváků?
- E) Myslíš, že jsou na tom ženské rozhodčí stejně jako ti mužští, nebo je některé pohlaví např. protěžováno? Je na tvoje slovo a požadavky kladen stejný důraz, jako na ten mužský?
- F) Setkala ses během své kariéry s nějakými předsudky, či narážkami? S jakými?
- G) Proč jsi vůbec začala pískat?
- H) Pískáš i holky? Jak se liší jejich přístup k tobě od kluků?
- I) Pískáte ve dvou, bylo by lepší, kdybys pískala s chlapem nebo ženskou?